

מבעל דף היומי בעיון

סיכום גפ"ת, רא"ש, רמב"ם, רי"ף, ר"ן, טור ב"י, שו"ע מ"א ט"ז ומשנ"ב על הדף

כולל ומכון ראש פינה:

כולל יום שלם ללימוד כל הש"ס וד' חלקי השו"ע בעיון במשך 17 שנה | כולל יום שלם ללימוד דף היומי בעיון | כולל יום שלם ללימוד אבן

העזר בעיון | פרויקט "אבן ברורה", והוא כעין משנה ברורה על אבן העזר | כולל ערב שלוש שעות ללימוד דף היומי בעיון | כולל ערב שיעורים ליבו חפץ | כולל שיעור שבת | רשת שיעורי תורה ללימוד דף

היומי במלגה מיוחדת למיגדי שיעורים | 30 ספרי עזר על שלחן אבן העזר | ספרי "השינון" על ד' חלקי השו"ע, לדיעת ד' חלקי השו"ע בלימוד עמוד יומי, בהוצאת גדולי ישראל מכל העדות וההוגים |

מבחינים ארציים לאברכים ובחורים במלגה על דף היומי בעיון | סיכומים יומיים של דף היומי בעיון בעברית, אנגלית, ספרדית וצרפתית | קמחא דפסחא | עזרה וסיוע לנוקדים ואברכים עמלי תורה

שבוע פרשת צו - פורים

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
ר' אליהו בן חנה ז"ל
ומרת אסתר בת מרים ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

יום א' י"ד אדר ב' - שבת כ' אדר ב' תשפ"ד

העלון מוקדש לעילוי נשמת:
הרה"צ רבי שמואל מרדכי בן סול
שולמית ז"ל
ומרת הדרה בת שמחה ע"ה
ת.נ.צ.ב.ה.

מסכת בבא מציעא כ"ה-ל"א

דף כ"ה ע"א

שלשה מטבעות זה על גב זה וכו'.

[ע"ב] המוצא סלע בשוק, ומצאו חבירו ואמר שלי היא, חדשה היא, נירונית היא, של מלך פלוני היא לא אמר כלום. ולא עוד, אלא אפילו שמו כתוב עליה לא אמר כלום, לפי שאין סימן למטבע, דאמר דלמא אפוקי אפקא, ומאיניש אחרינא נפל.

כל הסוגיא עוסקת באבדת פירות או מטבעות מתי נקרא שיש בהם סימן וצריך להכריז ומתי לא.

ובשולחן ערוך [חושן משפט סימן רס"ב סעיף י'] המוצא צבורי פירות או פירות בכלי, או כלי כמות שהוא, חייב להכריז:

[סעיף י"א] המוצא מעות מפורזים, הרי אלו שלו. אפילו היו מקצת מטבעות זה על גב זה, הרי הם כמפורזים. אבל אם מצא צבור מעות, חייב להכריז:

[סעיף י"ב] מצא שלשה מטבעות זה על גב זה והם עשויים כמגדל: הגה - דהיינו הרחב למטה והאמצעי רחב מן העליון, או שהיו מונחים כסולם דהיינו רובו של אמצעי על גבי תחתון ורובו של עליון על גבי האמצעי (טור). או שהיו אחד מכאן ואחד מכאן ואחד על גביהם כדי שאם יכניס קיסם ביניהם ינטלו בבת אחת, חייב להכריז. היו עשויין כשיר (פי' כאצעה שהיא עגול, רש"י) או כשורה או כחצובה (פי' כג' רגלי הקנקן כל אחד כנגד אויר של שני, רש"י), הרי זה ספק ולא יטול:

[סעיף י"ג] במה דברים אמורים שמחזירים מטבע, בסימנים שאמרנו. אבל אם אין בו סימנים הללו, אפילו אמר: רשומה היא בחותם מלך פלוני, או אפילו אמר שמי כתוב עליה, אין מחזירין לו, מפני שמטבע ניתן להוצאה ושמה הוציאה ומאחר נפלו. (וי"א דנסדק במטבע היו סימן) (נ"י וב"י בשם הרמב"ן):

[סעיף י"ט] מצא כלי ולפניו פירות, הפירות שלו והכלי נוטל ומכריז, שאני אומר הכלי של אחד והפירות של אחר, והרי אין בהם סימן. ואם מראים הדברים שהם של אדם אחד, חייב להכריז. כיצד, היו אחורי הכלי לפני הפירות, הרי אלו שלו. היו פני הכלי לפני הפירות, חוששין שמא מן הכלי נשפכו. ואם היו (אוגנים) (פירוש שפת הכלי כפולים לתוכו, רש"י) לכלי, אף על פי שפניו כלפי הפירות הרי אלו שלו, שאילו נשפכו מכלי היה נשאר מהם בתוכו מפני האוגנים. היו מקצת הפירות בכלי ומקצתה בארץ, חייב להכריז:

[סעיף כ'] מצא כים ולפניו מעות מפורזים, הרי אלו שלו. ואם מראים הדברים שהכים של אדם אחד ומהכים נפלו, חייב להכריז:

וביותר הרחבה, המטבע אין בה סימן דכולם נעשים בתמונה אחת ולא לפי יס כזו הנמצאת, ואפילו אמר רשומה היא בחותם מלך פלוני ואפילו אמר שמי כתוב עליה מ"מ אין מחזירין לו מפני שלהוצאה עומדת ושמה הוציאה ומאחר נפלה, וי"א דסדק במטבע הוי סימן דבסימן כזה הרי היא כשאר כל הכשל מטבעותיו מסתמא על כל המטבעות הנמצאים אצלו כתב שמו, ולכן אין זה סימן, אבל סדק אין בכל המטבעות. ולא חיישין שמה הוציאה ומאחר נפלה והוא בא לרמות, דהרי מכירין את האיש שאינו רמאי, ואם אין מכירין אותו צריך באמת להביא ראיה שאינו רמאי ולכן לא חיישין בכל אבדה שמא מכרה ויודע סימניה ומאחר נפל. ולדעה זו גם בשטרות שכולם עשויין בתמונה אחת אם נתן סימן שיש עליה חתך במקום פלוני או איזה סימן אחר שאין בכל המין כיוצא בזה, וכ"ש אם נתן סימן ברושם המספר שלה הוי סימן [ערוך השלחן]:

וכתב עוד ערוך השלחן דמלשון הטור משמע להדיא דכל דבר העשוי למכירה ולהוצאה אין הסימן כלום אפילו

כולל ומכון ראש פינה:

[ובגמרא] ואמר רבי אבא בר זבדא אמר רב כל ספק הינוח
לכתחילה לא יטול, ואם נטל לא יחזיר.

ובשו"ע [חושן משפט סימן ר"ס סעיף ח'] גוזל שמדדה (פי'
שמתנודד) ואינו יכול לפרוח, הנמצא קרוב לשוכך בתוך
חמשים אמה, הרי הוא של בעל השוכך. חוץ לחמשים
אמה, הרי הוא של מוצאו, שאין הגזול מדדה יותר על
חמשים אמה. (ובשביל של כרמים אפילו חוץ לנ' אמה
הוי של בעל השוכך) (טור). נמצא בין שובכות, הרי הוא
של קרוב. מחצה למחצה, יחלוקו. במה דברים אמורים,
כשהיו יוני שני השובכות שוין במנין, אבל אם היו יוני
האחד רבים, הלך אחר הרוב אע"פ שהוא רחוק. (וכל
זה בגזלות שאינן מפריחים, אבל אם הם מפריחים, בכל
ענין של מוצאו) (טור):

[סעיף ט'] כל המוצא אבידה, בין שיש בה סימן בין שאין
בה סימן, אם מצאה דרך הנחה אסור ליגע בה, שמא
בעליה הניחה שם עד שיחזרו לה, אם יבא ליטלה, והיה
דבר שאין בו סימן, הרי איבד ממון חברו, שהרי אין לו
בה סימן להחזיר בו. ואם היה דבר שיש בו סימן, הרי
זה הטריחן לרדוף אחריה ולתת סימניה. לפיכך אסור
לו שיגע בה עד שימצאנה דרך נפילה. אפילו נסתפק לו
הדבר, ולא ידע אם דבר זה אבוד או מונח, הרי זה לא יגע
בו, ואם עבר ונטלו אסור לו להחזירו לשם. ואם היה דבר
שאיין בו סימן, זכה בו ואינו חייב להחזירו. וכל דבר שיש
בו סימן, בין ספק הנחה בין בדרך נפילה, בין ברה"י בין ב
רשות הרבים, חייב להכריז:

[סעיף י'] כיצד, מצא טלית או קרדום בצד הגדר, הרי זה
לא יגע בהם. בסרטיא (פי' דרך רחבה שהולכים שם רבים
תדיר), נוטל ומכריז. מצא גוזלות מקושרים בכנפיהם
ומדדין אחר הגדר (פי' גדר של אבנים) או אחר הגפה
(פי' סתימת כותל של עצים או של קנים) או בשבילין
שבשדות, ה"ז לא יגע בהם, שמא בעליהם הניחום שם.
ואם נטלם, הרי אלו שלו. ואם היו קשורים קשר שהוא
סימן, חייב להכריז. וכן אם מצאם קבועים במקומם, חייב
להכריז, שהמקום סימן: הגה. כל אלו דברי הרמב"ם, אבל
יש חולקין בכל זה וסבירא להו דג' חילוקים בדבר, דאם
הדבר משתמר כגון טלית או קרדום בצד גדר, והוא ספק
אם הניחו בעלים שם, לא יגע בהן בין יש בו סימן בין אין
בו סימן. עבר ונטלו והוליכו לביתו, אם יש בו סימן יכריז
(טור), ואם אין בו סימן יהא מונח עד שיבא אליהו (המגיד
פט"ו דגזילה ונ"י פ' אלו מציאות). לא הוליכו לביתו, יחזור
ויניחנו על מקומו. ובמקום שאינו משתמר כלל, אפילו
ודאי הונח ואין בו סימן לא בחפץ ולא במקום, הוי של
מוצאו. ואם יש בו סימן, נוטל ומכריז. ובמקום שמשתמר
קצת, כגון שבילין שבשדות, אפילו ספק הינוח, יש בו
סימן נוטל ומכריז, ואם אין בו סימן, לא בגופו ולא במקום,
לא יטלנו, ואם נטלו רק בידו ולא הוליכו לביתו לא יחזיר,

הסימן הוא רק על מציאה זו, משום דחשדינן ליה שמכרה
וידוע סימניה והוא מכיר הסימן שבו, ואף על גב דלא
חיישינן לרמאי מ"מ בדבר העומד למכירה או להוצאה
חיישינן. ובכל האבידות לא חיישינן משום דאין עיקרן
למכירה, ולמה לנו לחשוש באדם שאינו מוחזק לרמאי,
אבל חביות יין העשוין למכירה ומטבעות העשויות
להוצאה ובכל עת נמסרים מיד ליד חיישינן לרמאות. ולפ"ז
אין במטבע שום סימן. וכן משמע מלשון הרמב"ם [פ"ד מגזילה
ה"י] שכתב דלכן מתייאש דכיון דעשוי להוצאה אינו סומך על
הסימן. וכתב ערוך השלחן דנראה דאפילו לדעת הטור אין
זה אלא בסתם בני אדם, דהגם שאינם מוחזקים לרמאים
מ"מ גם אינם ידועים לאנשי אמת ומוחזקים בכשרות,
אבל אם זה האובד מוחזק בכשרות ולאיש אמת גם הטור
מודה, וגם להרמב"ם י"ל כדעה ראשונה.

ואם מצא הרבה מטבעות וניכר שאינן דרך נפילה אלא
דרך הינוח מחוייב להכריז דבעל האבידה יכול ליתן סימן
בהמנין או בהמקום, אמנם דעת הרא"ש דמקום אינו סימן
במטבעות מפני שקטנים בכמותם וא"א לכיון המקום ואין
בוה סימן אלא המנין ומכריז מטבעות מצאתי וזה אומר
כמה ונוטל כשמכוין המנין.

אם מצא צבור מעות דמונחים כדרך הנחה חייב להכריז
ויתן האובד סימן במנינם, וכן אם מצא ג' מטבעות זה ע"ג
זה ועשוין כמגדל והוא שהתחתון רחב הרבה והאמצעי
קצר ממנו והעליון קצר מהאמצעי או שהיו מונחים
כסולם דהיינו רובו של אמצעי ע"ג תחתון ורובו של עליון
על האמצעי או שהיה אחד מכאן ואחד מכאן ואחד על
גביהם באופן שאם יכניס קיסם ביניהם ינטלו בבת אחת
חייב להכריז, ודעת רש"י דיכול ליתן סימן בהנחתם
שמונחים כעין זה וכן בכסולם ובאחד מכאן ואחד
מכאן ואחד ע"ג. ואם היו מונחין בעיגול כטבעת או זה
אחר זה בשורה שזה או שמונחים כסגול שכל אחד כנגד
האור שבין השנים שכנגדו ה"ז ספק אם זה מקרי דרך
הינוח או שמא גם בנפילה יוכלו ליפול בתמונות כאלו
וכיון שהוא ספק לא יטול וי"א דספק איסורא לחומרא
ויטול ויכריז [רא"ש].

בענין פירות שלפני כלי, י"א דאם היו פירות שדרכן
להשפך מהכלי בכל ענין הוא של הנותן סימן בהכלי,
וכתב ערוך השלחן דהעיקר הוא שתלוי לפי הענין, דיש
פירות שמתגלגלין עד לאחורי הכלי כתפוחים וכל מיני
פירות עגולים, וכן בכים ולפניו מעות אם מראים הדברים
שהכים והמעות הם של אחד ומהכים נפלו מי שנותן סימן
בהכים יחזיר לו גם המעות:

דף כ"ה ע"ב

מצא אחר הגפה או אחר הגדר גוזלות מקושרים, או
בשבילין שבשדות הרי זה לא יגע בהן. מצא כלי
באשפה, אם מכוסה לא יגע בו, אם מגולה נוטל ומכריז.

שהרי אין המקום משתמר היטב, ויהא מונח עד שיבא אליהו, וכן נראה לי עיקר (טור והמגיד):

[סעיף י"א] מצא באשפה כלי מכוסה, הרי זה לא יגע בו: הגה - במה דברים אמורים, באשפה שאינו עשוי לפנות כלל, אבל אם מתחלה עשוי לפנות, המטמין בה דבר אבידה מדעת היא והרי הוא של מוצאה (טור). ואם אשפה שאינה עשויה להתפנות היא, ונמלך עליה לפנותה, אף על פי שמצאו מכוסה, נוטל ומכריז. וכן אם היו כלים קטנים, כגון סכין ושפוד וכיוצא בהם, אפילו היו מכוסים באשפה הקבועה, נוטל ומכריז (שאפשר כשכיבדו הבית השליכן שם) (טור):

ויותר בביאור, מצא פירות מפוזרות אם מצאן דרך הינוח שניכר שהבעלים הניחום שם בכוונה ה"ז לא יגע בהן, ואם מצאן דרך נפילה הרי הן שלו, ולא חיישינן שמא עדיין לא ידעו הבעלים מזה והוי יאוש שלא מדעת, דמסתמא בפירות מרגישים הבעלים מיד כשנאבדו. אמנם לדעת הטור [סימן רס"ב] צריך לידע בבירור שהבעלים נתוודעו מזה.

מצא יונים קטנים שאין יכולין לפרוח עדיין שמדדין בהילוכם, אם מצאן קרוב לשובך בתוך חמשים אמה הרי הם של בעל השובך, דכך אמרו חז"ל דכל המדדה אינה מדדה יותר מנ' אמה מהשובך ואין להסתפק בשל אחר ולכן לא אזלינן בתר רובא דעלמא, וגם אין להסתפק שמא מעוברי דרכים נפלו דאין דרך להוליך בדרך יונים [ט"ז]. ואם נמצאו חוץ לחמשים אמה הרי הם של המוצא דבוראי מעוברי דרכים נפלו וממי שנפל הוא מתייאש דאין בהן סימן ואין בזה לחשוש משום יאוש שלא מדעת דמסתמא נתוודע מיד [סמ"ע].

המוצא דבר במקום המשתמר כגון קרדום או בגד בצד גדר או בצד בנין שדרך הבעלי מלאכה להניחם שם, בין אם ידוע להמוצא שהבעלים הניחום שם ובין שספק אצלו לא יגע בו אפילו יש בזה סימן, וכ"ש אם אין סימן שאין זה אבידה שמתחייב בהשבתה דודאי הניחום שם מדעת אף על פי שהוא אינו יודע אם הניחום מדעת אם לאו. ואם נטלן להוליכן לביתו ולא הוליך עדיין יחזירן למקומן, דכיון שאין זה אבידה לא נתחייב בשמירה בהגבהתן. אבל אם הוליכו לביתו לא יחזירן למקומן דשמא בעוד שהלך מכאן באו הבעלים ולא מצאום ונעשה אצלם כאבידה, ולכן יכריזו ויתנו הבעלים סימן ויטלו, ואם אין סימן לא בהחפץ ולא בהמקום יהא מונח אצלו עד שיתברר של מי הם. אמנם אם הניח שם אדם בעוד שהלך וראה שלא באו הבעלים יכול להחזירן למקומן [ט"ז]:

והרמב"ם ס"ל דזה שאמרו חז"ל בספק הינוח דאם נטל לא יחזיר, דאם הוא דבר שאין בו סימן זכה בו המוצא, ואף שאפשר שהבעלים לא נתייאשו עדיין והוי יאוש שלא מדעת, זהו כשנתברר של מי הוא האבידה

דאז צריך להחזיר אח"כ, אבל כל זמן שלא נתברר יכול לעשות בה כרצונו [ש"ך], וגם ס"ל דאפילו בדבר שיש בו סימן ובספק הינוח לא יטול, וגם ס"ל דבספק הינוח אפילו בדבר שיש בו סימן לא יטול לכתחילה. והעיקר לדינא כדעה ראשונה, רק ד"א שאפילו לדעה ראשונה בספק הינוח כשנטלו בידו ולא הוליכו לביתו עדיין יכול להחזירה למקומה, דממ"נ אם הבעלים הניחום לדעת והוא מקום המשתמר למה לא יחזיר למקום המשתמר, ואם היא אבידה, כיון שאין בזה סימן הרי היא שלו מדינא ולמה לא יכול להחזירה [ש"ך].

מצא בגל ובכותל ישן הרי אלו שלו. מצא בכותל חדש, מחציו ולחוץ שלו, מחציו ולפנים של בעל הבית. אם היה משכירו לאחרים אפילו בתוך הבית הרי אלו שלו.

ובשו"ע [חושן משפט סימן ר"ס סעיף א'] המוצא בגל או בכותל ישן, שאין זוכרים מי בנאו ולא היה מימות עולם בחזקת זה שדר בו עתה ובחזקת אבותיו, הרי היא של מוצאה. והוא שהעלתה חלודה, שאני אומר של עובדי כוכבים הקדמונים היא. והוא שימצאנה מטה מטה, כדרך כל המטמוניות הישנים. אבל אם מראים הדברים שהן מטמון חדש, אפילו נסתפק לו הדבר, הרי זה לא יגע בהם שמא מונחים הם שם. וכותל חדש, דהיינו שידוע שאבותיו של זה שהוא דר שם בנאוהו, ולא יצא מרשותם, מציאה הנמצאת בו מחציו לחוץ הוא של מוצאו, אפילו יש בו סימן, והוא שהעלה חלודה, שודאי נתייאשו בעליו ממנו כיון שארך לו שם הימים. מחציו ולפנים, של בעל הבית אפילו אם העלה חלודה. ואם הוא ממלא כל הכותל, חולקים, אפילו אם כל הכותל משופע, ולא אמרינן ממקום הגבוה הוא ונתגלגל למקום השפל:

[סעיף ב'] במה דברים אמורים, במוכין או בנסכא, שאין הוכחה מאיזה מקום בא לשם. אבל סכין או כיס, הוא מוכיח על עצמו מאיזה מקום בא, שאם יד הסכין ורצועת הכיס לצד חוץ, ודאי מחוץ בא שם והיא של מוצאו, ואפילו מחציו ולפנים. ואם הם לצד פנים, הם של בעל הבית אפילו מחציו ולחוץ:

[סעיף ג'] במה דברים אמורים שמחציו ולפנים של בעל הבית, כשהוא טוען שהוא שלו, או שהיה יורש שאנו טוענין לו שמא של אביו היה. אבל אם הודה שהם מציאה, הרי היא של מוצאה. לפיכך אם היה משכיר לאחרים, הרי הם של שוכר האחרון. ואם השכירו לשלשה עובדי כוכבים כאחת, הרי עשאו פונדק וכל הנמצא בו, אפילו בתוך הבית, הרי הוא של מוצאו, מפני שאין אחד יכול לטעון שהם שלו או שהוא טמן, שהרי עשאו פונדק:

[סעיף ד'] ראובן הדר עם שמעון בביתו ומעלה לו שכר, אם צבי שבור או גוזלות שלא פרחו נכנסו לתוך הבית, זכו בהם שניהם. (דהיו כשנים השותפין בחצר) (טור). אבל אם קנה אחד מהם בו מציאה מגנב, אין לחבירו זכות בה:

דאין להבעלים חזקה בזה, ולכן בספק ממון כזה ודאי יחולקו [סמ"ע]. ואף אם כל הכותל משופע לאיזה צד לא אמרינן דממקום הגבוה הוא ונתגלגל למקום השפל, מפני שאין זה הוכחה ברורה. ומ"מ אם לפי ראות העין ניכר מאיזה מקום בא הולכין אחר ההיכר:

במה דברים אמורים שחולקין במוכין או בנסכא שאין הוכחה מאיזה מקום בא לשם, אבל סכין או כיס וכיוצא בו הוא מוכיח על עצמו מאיזה מקום בא, שאם יד הסכין ורצועת הכיס לצד חוץ ודאי מחוץ בא לשם והיא של מוצאו ואפילו מחציו ולפנים, ואם הם לצד פנים הם של בעל הבית אפילו מחציו ולחוץ. במה דברים אמורים שמחציו ולפנים של בעל הבית, כשהוא טוען שהוא שלו או שהיה יורש שאנו טוענים לו שמא של אביו היא, אבל אם הודה שהיא מציאה הרי היא של מוצאה, דחצירו אינו קונה לו, וכ"ו כשהחור מפולש בפנים ובחוץ, אבל אם מצד אחד מפולש ומהשני סתום הדבר פשוט שהולכין אחר הצד המפולש [ש"ד]:

כתב ערוך השלחן, דבר פשוט הוא שכל דבר הנמצא טמון ברשותו של אדם בביתו וחצירו ושדהו ומרתפו ורפתו וגגו, אם אין הדבר נראה כאוצר שמונח מהרבה דורות מלפנים, שייך לבעל הבית ולא יגע בזה המוצא, אפילו הוא דבר שיש בו סימן ויש תקנה בהכרזה והבעל הבית יתן בה סימן, מ"מ כיון שהוא מקום המשתמר והבעלים הניחו שם מדעת לא יגע בו.

ואם החצר מושכר לאחרים והבעל הבית אינו דר עמהם ודאי אינו של בעל הבית ושייך להשוכרים, וזהו כשעדיין דרים שם, אבל אם עתה יצאו כולם מהחצר, אם יצאו כולם כאחד הרי כמו כולם דרים בו, ואם יצאו בזה אחר זה הרי הוא של האחרון. וכן אם דרו שמה זה אחר זה הרי זה של השוכר האחרון, דהקודמים שיצאו משם ודאי חפשו ובדקו והוציאו מהבית כל מה שהיה שייך להם, ואף על גב דבעל כרחך אחד מהם שכח חפץ זה, מ"מ נוח יותר לתלות בהאחרון שלא חשש לבדוק כל כך כהקודמים לו שחששו לבדוק יפה כדי שלא יטול הבא אחריו. אמנם י"א דזהו רק בדבר שאין בו סימן, כיון שאין תקנה בהכרזה יותר נוח לתלות בהאחרון, אבל בדבר שיש בו סימן ויוכל להתברר ע"י הכרזה, מוטב יותר להכריז. וכל זה הוא בדבר שלא העלה חלודה [הג"א], דאם העלה חלודה אינו של השוכרים אלא של בעל הבית. וכן כשנמצא דברים קטנים כמו מטבעות בסדקין בענין שאפשר שלא נמצא ע"י בדיקה אין לתלות בהאחרון יותר מכולם, וקרוב הדבר שחפשו ולא מצאו ונתייאשו והרי הוא של המוצא [ש"ד]. ובזה אין חילוק בין שדר עמהם הבעל הבית אם לאו, וגם אם הבעל הבית נשאר יחידי אחרי שיצאו השכנים, מ"מ לא קנה לו ביתו ורשותו אם היה באפשרי שלא ימצא הדבר לעולם כנ"ל.

המוצא מטמון בגל ישן או בכותל ישן שאין זוכרים מי בנה את הכותל וכותל זה אינה מוחזקת מימות עולם בחזקת אבותיו שדר בו עתה המטמון של המוצא אף שזה שדר בו מוחזק בשנים ושלשה דורות מאבותיו, מפני ש"ל שהמטמון הוא של קדמונים וכתב הרמב"ם והוא שימצאנה מטה מטה כדרך כל המטמונים הישנים. והטור כתב והוא שהעלה חלודה. אבל אם מראים הדברים שזהו מטמון חדש, אפילו נסתפק לו אם הוא חדש אם לאו ה"ז לא יגע בהן [ש"ד] דכל ספק הינוח לא יטול, ושם הונח שם בכוונה. ואין חילוק בין מונחת בהכותל מחציו ולחוץ או מחציו ולפנים [סמ"ע]:

ולכאורה יש לשאול נהי דהמטמון הוא של קדמונים למה לא יזכה בו בעל החצר, דהא חצירו של אדם קונה לו שלא מדעתו. אלא הטעם הוא דאין חצר קונה בדבר שיכול להיות שלא ימצאנה לעולם [תוס' כ"ו. ד"ה דשתיד] והרמב"ם [פ"ט ה"ח מגילה] תירץ ג"כ מפני שאינה ידועה לא לו ולא לאחרים והרי זה המטמון אבוד ממנו ומכל אדם, וק"ו מאבידה שנפלה לים שהיתה שלו שהתירה התורה מפני שאבודה ממנו ומכל אדם, כ"ש בזו שלא היתה שלו מעולם. וכתב ערוך השלחן דהא דאין חצירו קונה בדבר שיכול להיות שלא ימצאנה לעולם נראה טעם הדבר דהא חצר קונה משום יד או משום שליחות, ודבר שבירידו של אדם בהכרח שיוודע מזה, וכן בשליח שעושה, ולכן אין בחצר זה לא תורת יד ולא תורת שליחות. ויש שאמרו הטעם מפני שאין חצר קונה בלתי ידיעתו רק מידי דשכיח ורגיל למצא בחצר, אבל דברים שאינם מצויים למצא בחצר כמו מעות ושאר מטלטלין אין החצר קונה, ורק בעלי חיים שרגילים לילך קנה החצר אם הם של הפקר [מרדכי].

ואם ניכר שהאוצר הונח שם לא מזמן או שהוא גל חדש אסור ליטול, דודאי הונח שם מדעת והמניח יטלו במשך הזמן. וכן כותל חדש, דהיינו שידוע שאבותיו של זה שדר שם בנאוהו ולא יצא מרשותם, מציאה הנמצאת בו מחציו של הכותל לצד חוץ הוא של מוצאו אפילו יש בו סימן, והוא שהעלה חלודה רבה שודאי נתייאשו בעליו ממנו כיון שארך לו שם הימים, ואם לא העלה חלודה רבה לא יגע בו דיבואו הבעלים ויטלוהו. ואם נמצא מחציו ולפנים הרי היא של בעל הבית אפילו העלה חלודה רבה, מפני שבעל הבית אינו שוכח חפצו ימים רבים ולא יגע בו המוצא. ובנמצא לצד חוץ, אפילו נמצא מטה מטה כדרך מטמון לא חיישינן שאחד עשה כאן מטמון ולא נתייאש, דאין דרך לעשות מטמון בכותל שמשתמשים בו ובודאי נתייאש [נה"מ]:

ואם נמצא בו חפצים שממלאים את כל הכותל והעלו חלודה רבה חולקים, ונוטל המוצא מחצה והבעל הבית מחצה. ואפילו נמצא חתיכה אחת ארוכה מקצה לקצה, כיון דלא ניכר אם הונח מצד פנים או מצד חוץ חולקין,

הרי זה שלו, דודאי התייאש, מפני שאומר הרי זה ודאי שאחד מהשנים שהלכו עמי לקחיה והרי בקשתי מהם ולא השיבוה לי, ולתבוע מהם בחזק יד אין ביכלתי מפני שכל אחד ידחה עצמו על חברו, ולכן גם לתפוס מהם אינו רשאי, ומתיאש מיד כשיודע מאבידתו:

זה שאמרנו שבשלשה אינו חייב להחזיר זהו כשידוע להמוצא שאינם שותפים, אבל אם אין ידוע לו חיישינן שמא שותפים הם ואין שותף חושד את חברו, ואף כשנודע לו שאבד ובקש מהם ואמרו שלא מצאו אינו מתייאש באמרו שהם רוצים לצערו לזמן מועט וישיבו לו האבידה. לפיכך ראה שנפל סלע או חפץ משנים חייב להחזיר, וכן בשלשה כשאין ידוע לו שאינם שותפים, ולכן אם ראה ממי נפל יחזירנה לו ואם לא ראה ממי מהם נפל אם יש בזה סימן יכריז ביניהם ואם אין בזה סימן יהא בידו עד שיבא אליהו או יתברר ע"פ הודאתם של מי הוא.

י"א דזה שנתבאר בראה שנפל משנים דחייב להחזיר מפני שחושד את חברו שלקחה ואינו מתייאש, זהו דוקא כשראה המוצא ששניהם חפשו אחר האבידה, אבל בלא זה אינו חושד שחברו לקחה וסבור שאחר מצאה, ולכן אם אין בזה סימן ה"ז להמוצא אם מצאה אחר שנתוודע לבעל האבידה שנאבד ממנו, או שהיו מעות שדרך למשמש בכיסו בכל שעה. וכן מ"ש דבשלשה חיישינן שהם שותפים זהו כשראה שכולם חפשוה דיש קצת ראייה לזה אבל בלא"ה לא חיישינן [תוספות ורבינו ירוחם].

דף כ"ו ע"ב

ואמר רבא ראה סלע שנפלה, נטלה לפני יאוש על מנת לגזולה עובר בכולן; משום לא תגזול ומשום השב תשיבם ומשום לא תוכל להתעלם. ואף על גב דחזרה לאחר יאוש מתנה הוא דיהיב ליה, ואיסורא דעבד עבד. נטלה לפני יאוש על מנת להחזירה, ולאחר יאוש נתכוין לגזולה עובר משום השב תשיבם. המתין לה עד שנתיאשו הבעלים ונטלה אינו עובר אלא משום לא תוכל להתעלם בלבד.

ויותר בביאור, כתיב [דברים כב, א] לא תראה את שור אחיך או את שיו נדחים והתעלמת מהם השב תשיבם לא אחיך וכן תעשה לכל אבידת אחיך אשר תאבד ממנו ומצאתה לא תוכל להתעלם, והזהירה התורה שהרואה אבידה חייב לטפל בה להשיבה לבעלים, ואם העלים עין ולא נטלה והבעלים לא נתיאשו עדיין עבר על עשה דהשב תשיבם ועל לא תעשה דלא תוכל להתעלם. וכן הוא לשון הרמב"ם [הלכות גולה ואבדה פרק י"א ה"א] השב אבידה לישראל מצות עשה שנאמר (דברים כב א) השב תשיבם לא אחיך והרואה אבידת ישראל ונתעלם ממנה והניחה עובר בלא תעשה שנאמר (שם) לא תראה את שור אחיך והתעלמת מהם ובטל מצות עשה, ואם השיבה

אם עשה אכסניא לנכרים או שהשכירו לשלשה נכרים כאחת דזהו ג"כ כפונדק, כל הנמצא בתוך הבית הרי הוא של מוצאו אפילו הבעל הבית דר עמהם [נה"מ]. ואף אם אחד הטמין שם כבר נתייאש בחשבו שהנכרים מצאוה [סמ"ע]. ולכן אפילו יש גם ישראלים עמהם הרי הוא של המוצא. ואם האורחים או השוכרים יצאו ממנה ונמצא שם חפצים קנה חצרו להבעל הבית [נה"מ] וזהו דוקא בדבר שעומד להמציא דאל"כ לא קנה לו חצירו כנ"ל. וכן אם מונח במקום שאינו משתמר הרי הוא של המוצא [שם]. ואם עשה פונדק רק לישראלים נוטל ומכריז בדבר שיש בו סימן, דאינו מתייאש [ש"ך], וכן אם השכירו לשני נכרים וכ"ש לאחד אין זה מקום שרבים מצויים שם, ואם הוא שלו לא נתייאש מזה.

ואזדא רב נחמן לטעמיה, דאמר רב נחמן ראה סלע שנפל משנים חייב להחזיר וכו'. בשלשה אינו חייב להחזיר וכו', אמר רבא האי דאמרת בשלשה אינו חייב להחזיר לא אמרן אלא דלית ביה שוה פרוטה לכל חד וחד, אבל אית ביה שוה פרוטה לכל חד וחד חייב להחזיר וכו' איכא דאמרי, אף על גב דלית ביה אלא שוה שתי פרוטות חייב להחזיר וכו'.

ובשו"ע [חושן משפט סימן רס"ב סעיף א'] כל אבידה שאינה שוה פרוטה בשעת אבידה ובשעת מציאה אינו חייב להכריז עליה. אפילו היתה שוה פרוטה בשעת אבידה, והוזלה, או שלא היתה שוה פרוטה בשעת אבידה, והוקרה, אינו חייב. אבל אם היתה שוה פרוטה בשעת אבידה ובשעת מציאה, אפילו הוזלה באמצע, חייב. וכן אפילו הוזלה אחר מציאה, חייב להכריז:

[סעיף ב'] אפילו אבידה ששוה הרבה, אם היא של שותפים הרבה, שאין מגיע לכל אחד שוה פרוטה, אינו חייב להחזירה. בד"א, שידוע שהם שותפים בה. אבל בסתם, שראה חפץ או מטבע שנפל משלשה ואינו שוה אלא שתי פרוטות, חייב להחזיר, דשמא שותפים הם בו ואחד מהם מחל חלקו לחברו והרי יש בו שוה שתי פרוטות לשנים. ואם אח"כ נודע שלא מחלו אחד לחבירו, הרי הוא שלו אפילו בא לידו קודם שנודע. ואם היה שוה פחות משתי פרוטות, הרי הוא שלו, דלא חיישינן דילמא שנים מחלו לאחד:

הרואה שנים שהלכו ביחד ונפל מאחד מהם חפץ אפילו דבר שאין בו סימן חייב להחזיר, מפני שהאובד אינו מתייאש לעולם מפני שאומר הרי לא היה עמדי אלא זה שהלך עמי, ודאי נטלה, ואף שאינו מודה אך היום או מחר אתפוס משלו כנגד האבידה ואינו מתייאש לעולם אפילו בדבר שאין בו סימן, ואף אם נתייאש אח"כ הרי בא לידו קודם יאוש והוי יאוש שלא מדעת. אבל שלשה שהלכו ביחד ונפל חפץ מאחד מהם, אפילו דבר שיש בו סימן, אם מצאה אחר שנתוודע האובד שנאבד ממנו

קיים מצות עשה: דלא כיש מי שאומר דכשלא נטלה לידו אינו עובר על עשה אלא על הלאו.

נטל את האבדה על מנת לגזול ועדיין לא נתייאשו הבעלים ממנה עובר בעשה דהשב תשיבם ועובר בשני לאוין בלאו דלא תגזול ובלאו דלא תוכל להתעלם, ואפילו אם יחזירנה אח"כ כבר עבר על לאו דלא תוכל להתעלם וצריך תשובה, אבל הלאו דלא תגזול והעשה דהשב תשיבם תיקן בחזירתה להבעלים, דלאו דלא תגזול הוא ניתק לעשה כדכתיב והשיב את הגזילה אשר גזל, וכן העשה דהשב תשיבם דהרי השיבה, אבל הלאו דלא תוכל להתעלם אינו אלא בשעה שאינו נוטלה להחזירה וכיון שננטלה כדי לגזלה הרי עבר וא"א לתקנו. ויש אומרים דלא תיקן גם הלאו דלא תגזול ואת העשה דהשב תשיבם, ומה שנתנה לו עתה אינה אלא כמתנה בעלמא, וטעמייהו דהנה בחפץ זה יש שני איסורים, איסור גזילה ואיסור אבידה, וזה שננטלה על מנת לגזלה הוי לענין אבידה כמונחת בקרקע כיון שלא נטלה להשיבה, וכשנתייאשו הבעלים ממנה קנה אותה ביאוש ככל אבידות הנמצאות אחר יאוש, ואף על גב דאבידה שבאה לידו קודם יאוש אינו מועיל היאוש אח"כ, זהו מפני שנחשב כשומרו של בעל האבידה ולכן אינו מועיל יאוש הבעלים כיון שהשומר עומד במקומו והשומר לא נתייאש והוי יאושו כיאוש טעות, אבל כשננטלה על מנת לגזלה נקנית לו לגמרי ביאוש מטעם אבידה [רמב"ן בשם גאון ושו"ד].

ואם נטלה לפני יאוש על דעת להחזירה ולאחר יאוש נתכוין לגזולה אינו עובר אלא משום עשה דהשב תשיבם, אבל בלאו דגזול לא עבר, דגזול לא מקרי אלא כשנוטלה בשעת נטילה לגזולה כענין ויגזול את החנית מיד המצרי דבניהו בן יהוידע. ואם המתין עד אחר יאוש ונטלה אינו עובר אלא משום לאו דלא תוכל להתעלם, ואף על פי שאמרנו שהרואה אבידה והעלים עין ולא נטלה עובר גם בעשה, זהו כשהלך ממנה והניחה, אבל זה שהמתין היה ביכולתו עדיין לקיים העשה, וכשנתייאשו הבעלים ועברה העשה לא מחמתו עברה אלא מחמת היאוש אבל על לא תוכל להתעלם עבר בזה שהיה דעתו להמתין [ערוך השלחן]:

אמר רבא האי מאן דחזי דנפל זוזי מחבריה בי חלתא, ואשכחיה ושקליה לא מיחייב לאהדורי ליה. מאי טעמא ההוא דנפל מיניה מיאש הוא, אף על גב דחזייה דאייתי ארבלא וקא מרביל מימר אמר כי היכי דנפול מינאי ידי הכי נפול מאיניש אחרינא, ומשכחנא מידי.

וכן נפסק בשו"ע, וכתב ערוך השלחן דנראה דאם אומר מיד שאבד אביא כברה ואכברנו אסור ליטלו דחזינן שאינו מתייאש.

מצא בחנות הרי אלו שלו, בין התיבה ולחנוני של חנוני. לפני שולחני הרי אלו שלו, בין הכסא ושולחני הרי אלו של שולחני.

וכתב הנמוקי יוסף, לכאורה משמע דאיירי הכא אפילו בדבר שיש בו סימן, ולפי זה צריך לומר דהא דאמר בדבר שיש בו סימן הרי אלו שלו מיירי בחנות שרוב הנכנסים והיוצאים גוים, וכבר פסקין לעיל כרבי שמעון בן אלעזר ברוב גוים. אי נמי מצינן לפרש דבאין בו סימן דוקא מיירי, והא דלא קני ליה חנות לחנוני מטעם חצירו משום דקי"ל כאב"י דיאוש שלא מדעת לא קנה, כיון שקודם יאוש באת לחצרו שוב אינו קונה. ואפילו לרבא דאמר קני, הכא מיירי בחצר שאינה משתמרת כיון שבני אדם נכנסין ויוצאים בה, ואע"פ שהחנוני עומד בצדה, כיון שאבידה שאינו מכיר בה כחצר שאינה משתמרת היא, וכן כתבו הרשב"א והר"ן.

ולחלכה בשו"ע [ח"מ סימן ר"ס סעיף ה'] המוצא מעות בחנות, אם היו בין תיבה לחנוני הרי הם של בעל החנות. ואם מצאם על התיבה, ואצ"ל מתיבה ולחוץ, הרי הם של מוצאם. (ואפילו יש בהן סימן. וי"א דעל התיבה של חנוני הם) (הכל בטור ונ"י). מצא מעות בחנות השולחני, בין כסא לשולחני, הרי אלו של שולחני. מצאו על הכסא לפני השולחני, ואפילו היו צרורים ומונחין, הרי אלו של מוצאם, והוא שיהיו רוב עובדי כוכבים, שאם לא כן חייב להכריז מפני שהם צרורים יש בהם סימן:

ונרחיב יותר, המוצא מעות בחנות, ויש בחנות כמו תיבה המפסקת בין החנוני ובין הקונים, והחנוני יושב לפנים ממנה עם סחורתו והקונים עומדים חוצה לה, אם מצא לפנים מן התיבה הרי היא של בעל החנות דודאי ממנו נפל ולא נתייאש אפילו הוי דבר שאין בו סימן, ואפילו רוב גוים נכנסים לחנות, דלפנים מן התיבה אין הולכין הרבה אנשים. ואם מצא מן התיבה ולחוץ הרי זה של המוצא ואין רשותו קונה לו מפני שרבים נכנסים ויוצאים שם ואין המקום משומר אף כשעומד שם, דעמידה בצד הרשות לא מהני רק כשיכול לשמרו ומקום שרבים מצוים שם אינו יכול לשמור [רא"ש] ולכן יש מי שאומר דגם בבית שרבים דורסים שם ומצא מציאה הוי של המוצא מטעם זה [שו"ד] ואף ברוב ישראל. וכן מצא מעות בחנות השולחני שמחליף מטבעות והשולחני יושב על כסא שלפני השולחן והמחלפים עומדים מחוץ לשולחן אם מצא בין כסא ולשולחן הרי אלו של השולחני ואם מצא לפני השולחן הרי אלו שלו ואפילו מצא על השולחן הרי אלו של מוצאם דיש לתלות שזהו מהמחלפים ולא של השולחני, וכן י"א דכן הדין בחנות במצא על התיבה דתלינן שזהו מהנכנסים והיוצאים, וי"א שהוא של בעל החנות דלא דמי לשולחני, דגם המחלפים מניחים מעותיהם על השולחן, משא"כ בתיבת החנות אין דרך הבאים לקנות להניח חפציהן על התיבה ובירושלמי מבואר כדעה ראשונה. ואין חילוק בין מציאת מעות לחפצים:

הם שלו, דודאי הבעלים נתיימשו כששערו שעירבן עם פירותיו ובאו לידו אחר היאוש, דאדם עשוי למשמש בכיסו בכל שעה ושעה ונתוודע מזה. וכן אם מצאן אחר ששהה כדי למכור לאחרים הרי הם שלו, דמתיימש מפני שסובר שכבר מכרם לאחר [ש"ך] וזה משתנה במציאות בין תגר לתגר.

דף כ"ז ע"א

אף השמלה היתה בכלל כל אלו, ולמה יצאת להקיש אליה, לומר לך מה שמלה מיוחדת שיש בה סימנין ויש לה תובעין, אף כל דבר שיש בו סימנין ויש לו תובעין חייב להכריז. [כ"ה ע"א] אמר רבא סימנין דאורייתא, דכתיב והיה עמך עד דרש אחיך אתו. וכי תעלה על דעתך שיתננו קודם שידרשנו אלא, דרשהו אם רמאי הוא או אינו רמאי. לאו בסימנין שמע מינה.

[כ"ה ע"ב] תנו רבנן בראשונה כל מי שאבדה לו אבידה היה נותן סימנין ונוטלה. משרבו הרמאין, התקינו שיהו אומרים לו: צא והבא עדים דלא רמאי את, וטול.

ובשו"ע [חושן סימן רס"ז סעיף ה'] בא בעל האבידה ונתן סימנים שאינם מובהקים, אין מחזירין. והרמאי, אע"פ שאמר סימנים מובהקים אין מחזירין לו, עד שיביא עדים שהיא שלו:

[סעיף ו'] בראשונה, כל מי שאבד לו אבידה ובא ונתן סימנים מחזירים אותה לו אא"כ הוחזק רמאי, משרבו הרמאים התקינו בית דין שיהיו אומרים לו: הבא עדים שאין אתה רמאי, וטול: הגה. וי"א דבסימן מובהק מחזירין אפ"ל בזמן הזה ואין צריך לעדים שאינו רמאי (טור בשם הרא"ש):

ובהרחבה, שלשה מיני סימנים הם, גרועים וממוצעים ומובהקים. גרועים כיצד, הרי שבא ואמר בגד זה לכן הוא או אדום או ירוק או ארוך או קצר וכיוצא באלו שיש הרבה כזה, אין זה סימן כלל ואפילו הרבה סימנים גרועים אינו כלום. ומובהקים כיצד, הרי שבא ואמר נקב יש בבגד זה בצד ימינו בתחתיתו רחוק ג' אצבעות משפתו, או רושם יש במקום הזה, וכל כיוצא בזה שמצמצם המקום ממש, דבסימן כזה מתירין גם בעגונה. ואמצעיים מקרי כשמכוין מדתו או משקלו או מנינו וכה"ג, או סימן המקום או סדר הנחתו, ולגבי אבידה נקראו סימנים מובהקים, רק בעגונה מפני חומר אשת איש לא נקראו סימנים מובהקים משום דאסתפק להו לרז"ל אם סימנים כאלו שמחזירין אבידה על ידם הוי דאורייתא ומהני גם באיסור אשת איש או המה מדרבנן, ובאשת איש אין מתירין בזה. וכתב ערוך השלחן, דע דהרמב"ם קורא באבידה לסימנים אמצעיים מובהקים כיון דלענין ממון הוי זה סימן מובהק, ולפ"ז תלך לבטח דרכך שלא יהיה סתירה מדיני ממונות לאיסור אשת איש.

אם מצא דבר שיש בו סימן, כמו חפץ או מעות צרורים ויש סימן בהחפץ שבו צרורים המעות או במניין המעות, אם מצאן לפני התיבה ולפני השולחן או על גביהן, אם הנכנסים והיוצאים רוב עכו"ם האובד מתיימש, דסבור עכו"ם מצא והרי היא של המוצא, ואם היו רוב ישראל חייב להכריז דכיון שיש סימן אין האובד מתיימש. וי"א שאפילו ברוב ישראל הרי הוא של המוצא מפני שהאובד סבור דנשאר אצל החנוני והשולחני, ואומר הלא שאלתי מהם ולא השיבו בודאי דעתם לגזול ובדין לא אוכל לתובעם שיאמרו דאחר מצא. אמנם לדינא העיקר כדעה ראשונה, דמי יימר דהאובד אינו סבור שבאמת אחר מצא ויכריז [ש"ך]. וכתב ערוך השלחן, ודע דשולחנים העומדים עם שולחנם ברחובות ובשווקים ג"כ הדין כן דבין השולחן ולשולחני הוא של השולחני, אמנם כשהשולחני הלך משם נראה דהוי של המוצא ברוב עכו"ם דמתיימש שסבור שהעכו"ם מצא, אבל ברוב ישראל אינו מתיימש אף בדבר שאין בו סימן שהמוצא יודע שהוא של השולחני:

הלוקח פירות מחבירו או ששילח לו חבירו פירות, ומצא בהן מעות הרי אלו שלו. אם היו צרורין נוטל ומכריז.

ובשו"ע [חושן משפט סימן רס"ב סעיף י"ז] הלוקח פירות מחבירו, או ששגרם לו חבירו, ומצא בהם מעות, אם צרורים הם חייב להכריז, שהקשר סימן. ואם הם מפוזרים, הרי אלו שלו. במה דברים אמורים, בלוקח מהתגר, או מבעל הבית שלקחה מהתגר; והוא הדין אם התגר עצמו מצאם, אם שהו בידו כדי שיוכל לערבם עם פירותיו (ואפילו יודע של מי הוא דכבר נתיימש ממנו הבעלים) (נ"י שם). אבל אם לקחם מבעל הבית שדש הפירות בעצמו או על ידי עבדיו ושפחותיו הכנענים, חייב להחזיר:

ויותר בביאור, הלוקח פירות מחבירו או שחבירו שלח לו פירות במתנה ומצא בהם מעות אם צרורים הם במטפחת חייב להכריז שהקשר סימן אם הוא קשר משונה, וכן מנין המעות הוי סימן, וכן סימני מטפחת הוי סימן דהוי ככים ומעות בתוכו. ואם הם מפוזרים אחד אחד בתוך התבואה הרי אלו שלו. ודוקא כשהתבואה אינו משל שדות המוכר בעצמו כגון שלקחם מתגר או מבעל הבית שלקחם מהתגר דהתגר בעצמו קונה מכמה בני אדם ולכן מי שהם שלו כבר נתיימש כיון שאין במטבעות סימן, אבל אם לקחן מבעל הבית שדש הפירות משדותיו בעצמו או ע"י עבדיו ושפחותיו הכנענים, חייב להחזיר דודאי שלו הם ואף אם נפלו מעבדיו ושפחותיו מה שקנה עבד קנה רבו, אבל אם דשן ע"י שכירי יום אין לו להחזיר לבעל התבואה דשמא מהשכירים נפלו. וכן הדין בתגר עצמו שקנה מבעל הבית פירות ומצא בהם מעות צריך להחזירם לו, ודוקא כשלא שהה עדיין בכדי שיוכל לערבן עם פירותיו, אבל אם שהה בידו השיעור הזה ואח"כ מצאן

[סעיף י'] זה נתן סימנים, וזה נתן סימנים ועד אחד, העד אחד כמי שאינו, ויניח: הגה. וי"א שזה שכנגד העד צריך לישבע שזה שלו הוא, ואם אינו רוצה לישבע נותנין לבעל העד (טור בשם הרא"ש):

[סעיף י"א] מצא שמלה וכיוצא בה, זה הביא עידי אריגה שארגוה לו וזה הביא עידי נפילה, יתן למי שהביא עידי נפילה:

[סעיף י"ב] זה נתן מדת ארכה וזה נתן מדת רחבה, יתן למי שנתן מדת ארכה, שמדת רחבה אפשר לשער כשהיה בעליה מתכסה בה:

[סעיף י"ג] זה נתן מדת ארכה ורחבה, וזה נתן משקלה, יתן למי שכיוון משקלה:

[סעיף י"ד] זה אומר כך ארכה וכך רחבה, וזה אומר ארכה ורחבה כך וכך אבל איני יודע כמה באורך וכמה ברוחב, יתן למי שאמר כך ארכה וכך רחבה: הגה. אחד אמר מדת ארכה ורחבה, ואחד אמר המשקל, יתן לבעל המשקל, שאין דרך לשקול טלית לפיכך הוי סימן מובהק (טור):

ויותר בהרחבה, באו שנים ונתנו סימנים שוים לא יתן לא לזה ולא לזה אלא תהא מונחת עד שיודה אחד לחבירו או יעשו פשרה ביניהם או שאחד מהם יביא עדים, ויכול האחד לומר להשני או השבע אתה ששלך היא או אשבע אני, ואם כל אחד אומר אני אשבע ואטול או אתה תשבע ותטול יהא מונח ויכולין לחלקה ביניהם [ש"ד]. וכן אם שניהם הביאו עדים יהא מונח ג"כ עד שיודה אחד מהם ושני עדים שוים כמאה:

אם אחד נתן סימנים והשני הביא עדים יתן לבעל העדים אפילו אין מעידים שנפלה מזה אלא שמכירים שהוא שלו, ואפילו הראשון נתן סימנים מובהקים ממש, דבמקום עדים סימנים לאו כלום הוא [ש"ד], ולא עוד אלא אפילו בעדים ועדים לא מכרעו סימנים, כגון שאחד הביא עדים וגם נתן סימנים והשני הביא רק עדים יהא מונח דסימנים במקום עדים לאו כלום הוא, ויש מפקפקין בזה [שם]. ואם זה נתן סימנים אמצעיים והשני נתן מובהקים, כתב ערוך השלחן דנראה דנותנים לו, ואף אם סימנים דאורייתא, מ"מ ודאי דקרוב יותר שהוא של בעל הסימנים המובהקים, ואם כל אחד נתן סימנים שוים ואחד מהם הביא גם עד אחד אין זה כלום ויניח, וי"א שזה שכנגד העד צריך לישבע ששלו הוא, ואם אינו רוצה לישבע נותנים לבעל העד. ודעה ראשונה סבירא לה דכיון דגם אחר השבעה לא יתנו לו להשבע אין ענין שבעה לזה [ט"ז] וכן עיקר לדינא [ש"ד]:

מצא שמלה וכיוצא בזה, וזה הביא עידי אריגה שארגוה לו וזה הביא עידי נפילה, יתן למי שהביא עידי נפילה, דהנפילה הוי סימן ברור ועידי האריגה ג"כ אינם משקרים

ולכן אם בא בעל האבידה ונתן סימנים גרועים אין מחזירין לו, והמוחזק לרמאי אין מחזירין לו בסימן אמצעי עד שיביא עדים שהיא שלו ובסימן מובהק מחזירין אף לרמאי ובראשונה כל מי שאבד לו אבידה ובא ונתן סימנים אמצעיים מחזירין אותה לו אא"כ הוחזק רמאי. ומשרבו הרמאים התקינו בית דין שאומרים לו הבא עדים שאין אתה רמאי אם הוא איש שהבית דין אין מכירין אותו, ואם אינו מביא עדים צריך ליתן סימן מובהק, דזה מועיל גם ברמאי, ויש מי שאומר דבודאי רמאי לא מהני גם סימן מובהק אלא עדים [ט"ז] ולדינא נראה כדעה ראשונה, דהרי אף באשת איש מתירין בזה וכ"כ הראב"ד דסימן מובהק הוי כעדים וגם הרמב"ם סובר כן.

דאפילו חמור בסימני האוכף.

וכן בשו"ע [ח"מ סימן רס"ב סעיף י"ח], מצא חמור ואוכף עליו, הנותן סימן באוכף מחזירין לו גם החמור:

וכתב ערוך השלחן דנראה דזהו כשנותן אמתלא על מה שאין לו סימן בהחמור, כגון שחדש הוא אצלו וכיוצא בזה, אבל בלאו הכי הלא שקרו מוכת. ואם אומר סימנים על החמור ולא נמצאו בו אין מחזירין לו את החמור וכן אם נמצא סוס אסור בעגלה דמחזירין האחד בסימני השני כשנותן אמתלא למה אינו יודע בסימני השני:

דף כ"ח ע"א

סימנים וסימנים יניח, סימנים ועדים יתן לבעל העדים, סימנים וסימנים ועד אחד עד אחד כמאן דליתיה דמי, ויניח. עדי אריגה ועדי נפילה תנתן לעדי נפילה, דאמרינן זבוני זבנה, ומאיניש אחרינא נפל. מדת ארכו ומדת רחבו תנתן למדת ארכו, דמדת רחבו שעורי קא משער לה כד מכסי לה מרה וקאי, ומדת ארכו לא משתער לה. מדת ארכו ומדת רחבו ומדת גמיו יתן למדת ארכו ורחבו. מדת ארכו ומדת רחבו ומדת משקלותיו יתן למדת משקלותיו. הוא אומר סימני הגט והיא אומרת סימני הגט וכו'.

וכן להלכה בשו"ע חושן משפט [סימן רס"ז סעיף ז'], המדה או המשקל או המנין או מקום האבידה, סימנים מובהקים הם:

[סעיף ח'] באו שנים, זה נתן סימני האבידה וזה נתן סימני האבידה כמו שנתן האחר, לא יתן לא לזה ולא לזה אלא תהא מונחת עד שיודה האחד לחבירו או יעשו פשרה ביניהם: הגה - או שיביא האחד עדים (טור). הביא זה עדים, וזה עדים וסימנים, סימנים במקום עדים לאו כלום הוא, ויהא מונח (ריש הגהות מרדכי דב"מ):

[סעיף ט'] נתן האחד סימנים והשני הביא עדים, יתן לבעל העדים. אפילו אין מעידים שנפלה ממנו, אלא מעידים שמכירים שהוא שלו:

וכתב ערוך השולחן, וכל עניני הכרזות נוהגין להכריז בבהכ"נ ובבהמ"ד אחר התפלה או בין מנחה למעריב ולא בין אשרי לובא לציון, ורש"אין להכריז קודם אשרי [סמ"ע] ואם הכריזו איזה דבר ובאו אנשים ואומרים שיודעים מזה אך אין ביכלתם להגיד מפני שהבעלים מסרו להם הדבר בסוד שלא יגלו אין מועיל להם ומחויבים להגיד, וזהו מתקנת רבינו גרשום מאור הגולה [שם]:

כיצד מכריז, לא יכריז סתם אבידה מצאתי דבעל האבידה לא ידע אחר מה לבדוק אם נאבדה ממנו אלא יכריז מין האבידה כגון אם מצא מעות באופן שחייב להכריז יכריז מטבעות מצאתי וכן אם מצא כסות או בהמה או שטרות יכריז מצאתי כסות או בהמה או שטרות, ובעל האבידה יבא ויתן סימן בגופה או במקומה או במנינה או במשקלה או במדתה כל חפץ לפי מה שהוא ויטול אותה.

דף כ"ח ע"ב

אבן טוען היתה בירושלים, כל מי שאבד אבידה נפנה לשם.

כתב הבן יהודע, מה דקרו לה אבן טוען, שהוא לשון טענה, והרי שם היו מכריזים על אבידה ולא עסוקים בטוען ונטען, כי משם יוציא ויעלה המליץ הטוב על ישראל טענה של זכות על ישראל לפני הקב"ה, לקבץ נדחי ישראל, ולקבל פושעי ישראל בתשובה, דכל זה דומה להשבת אבידה, כי יאמר המליץ, הנה המקום הזה אליו יבואו כל משיבי אבידה להשיב אבידה, והם ישתדלו ויבואו לכאן להכריז כדי להשיב אבידה, ודבר זה נמצא בבשר ודם, וכל שכן שהקב"ה ברחמיו יקיים השבת אבידה, להשיב נדחי ישראל, ולקבל פושעי ישראל בתשובה.

אמר להו ידעיתון ביה דרמאי הוא.

כתב הבן יהודע, היה נראה לכאורה דשאלה זו לא שאל אותה רבה, דמה לו לעקם נוסח השאלה, והוה ליה למימר ידעיתון ביה דלאו רמאי הוא, אך נראה דאותו שמצא את האבדה קפץ ושאל שאלה זו מן העדים קודם שישאלם רבה, וכונתו היתה להטעותם כדי ששיבו אין, ואז לא יוכל אבד דרב פפא להוציא את האבדה מידו. אמנם מלשון התלמוד נראה יותר דרבה שהיה הוא הדיין שאל מן העדים כן, ואם כן נראה לבאר דלעולם רבה שאל שאלה זו, ועיקם הלשון כדי לבדקם לידע אם הם פתאים או פקחים, כי הפתי לא ירגיש בודאי ברמאות הרמאי, ואיך יסמוך על דבריו שיעיד על אדם שאינו רמאי, לכך עיקם הדברים ושאלם אם ידעיתו ביה דרמאי הוא, והם היו פקחים ודנו בדעתם דאין מן הראוי שתהיה השאלה בנוסח זה מדיין שהוא חכם גדול, אלא ודאי טעות לשון נפל בפיו, וכונתו לשאול ידעיתו דלאו

שאמת שזה ארגה ומכרה להשני. ואם זה נתן מדת ארכה וזה נתן מדת רחבה יתן למי שנתן מדת ארכה, מפני שהרוחב אפשר לשער בעת שהבעלים נשאוה. ורוחב מקרי מה שהוא לקומתו של האיש ובהאורך מעוטף סביב הגוף. ולמה נקראת הקומה רוחב, מפני שבגדים שלהם היו קצרים וארוכים, ומחברים שנים לטלית אחד. ולכן בבגדים שלנו הוא להיפך, דהרוחב הוא יותר סימן מהאורך, דהאורך אפשר לשער כשהיה לבוש ודבר זה תלוי בהבנת הבית דין [ש"ד]. ואם זה נתן מדת ארכה ורחבה וזה נתן סימן המשקל שלה יתן לבעל המשקל לפי שאין דרך לשקול הטלית הוי סימן מובהק ביותר [טור] ואפילו השני אומר מדת האורך והרוחב נותנין לבעל המשקל. ודוקא טלית שאין דרך לשקלה הוי סימן מובהק, אבל כלי שדרך לשקלה אין זה רק כסימן אמצעי [הגר"א]. ואם זה אומר כך היא מדת ארכה וכך היא מדת רחבה וזה אומר כך וכך הוא מדת האורך והרוחב ביחד אבל איני יודע כמה הוא האורך וכמה הוא הרוחב נותנין למי שאומר האורך בפ"ע והרוחב בפ"ע. וכללו של דבר שדברים אלו תלויים בראיית עיני הדיינים למי שנותן הסימן היותר מהשני [ש"ד]:

ועד מתי חייב להכריז עד כדי שידעו בו שכניו, דברי רבי מאיר. רבי יהודה אומר שלש רגלים, ואחר הרגל האחרון שבעה ימים, כדי שילך לביתו שלשה ויחזור שלשה ויכריז יום אחד. [כ"ח ע"ב] ומשרבו האנשים התקינו שיהו מודיעין לשכניו ולמיודעיו, ודיו. מאי משרבו האנסיין דאמרי אבידתא למלכא.

ולהלכה ברמב"ם [הלכות גזלה ואבדה פרק י"ג הלכה ח'], בראשונה כל מי שמצא אבדה היה מכריז עליה שלשה רגלים, רגל ראשון אומר ראשון, שני אומר שני, שלישי מכריז סתם כדי שלא יתחלף לו שני בשלישי, ואחר רגל האחרון בשבעת ימים מכריז פעם רביעית, כדי שילך השומע לביתו בשלשה ימים וימשש את כליו ויחזור בשלשת הימים וימצא זה המכריז מכריז בשביעי. [הלכה ט'] משחרב בית המקדש התקינו שיהו מכריזין בבתי כנסיות ובבתי מדרשות, משרבו האנסיין ואמרו המציאה של מלך היא התקינו שיהא מודיע לשכניו ולמיודעיו ודיו.

שמע מינה כי מכריז גלימא מכריז.

ובשולחן ערוך [חושן משפט סימן רס"ז סעיף ג'], המוצא אבידה (ואינו מכיר את בעליה) (טור) מכריז עליה בבתי כנסיות ובתי מדרשות. ובזמן שיש אנשים שאומרים אבידה הנמצאת של מלך היא, מודיע לשכניו ומיודעיו ודיו.

[סעיף ד'] כיצד מכריז, אם מצא מעות מכריז מי שאבד לו מטבע, וכן מכריז מי שאבד לו כסות, או בהמה או שטרות, יבא ויתן סימנים ויטול, ואינו חושש (לרמאי) מפני שהודיע מין האבידה, לפי שאינו מחזירה עד שיתן סימנים מובהקים.

רמאי הוא, ובמקום דלאו רמאי אמר דרמאי, ולכן כיון שהכריחו בדעתם דודאי שאלתו היתה ידעיתו ביה דלאו רמאי הוא, לכך גם הם השיבו לו אין כפי התיקון שתקנו לשון שאלתו בדעתם, ולכן דין בדעתו שהם פקחים על אשרי הרגישו דטעות לשון יצא מפיו מסברה דנפשיתו, וכאשר אמרו לו אחר כך אנן לאו רמאי את קאמרין, וקשה והלא הם השיבו אין על שאלתו דרמאי הוא, אלא מוכרח פירשו לו אחר כך כוונתם כנ"ל, שאמרו אנחנו דננו מדעתנו דטעות לשון קרה לו בשאלה, ולכן אמרנו אין, ותלמודא קיצר ולא זכר האמתלה שלהם, ועל זה קאמר רבה הא איכא אומדנא אלימתא לאמתלא זו שהיא אמת, דמסתברא לא מייתי איניש חובתא לנפשיה, ואין זה בכלל כיון שהגיד אינו חוזר ומגיד:

כל דבר שעושה ואוכל יעשה ויאכל, ודבר שאין עושה ואוכל ימכר.

ובשו"ע [חו"מ סימן רס"ז סעיף כ"ב] מצא דבר שיש בו רוח חיים, שהרי הוא צריך להאכילו, אם היה דבר שעושה ואוכל כגון פרה וחמור, מיטפל בהם י"ב חדש מיום המציאה, ושוכרן ולוקח שכרן ומאכילן. ואם היה שכרן יותר על אכילתם, הרי היתר לבעלים. וכן התרנגולת, מוכר ביציהן ומאכילן כל שנים עשר חדש; מכאן ואילך שם דמיהן עליו והרי הם שלו ושל בעלים בשותפות, כדין כל השם מחבירו:

[סעיף כ"ג] מצא עגלים וסייחים של רעי, מיטפל בהם ג' חדשים. ושל פטם, ל' יום:

[סעיף כ"ד] אווזים ותרגגולים זכרים (גדולים), מיטפל בהם שלשים יום. קטנים ביותר, וכל דבר שטיפולו מרובה משכרו, מיטפל בהם ג' ימים. מכאן ואילך מוכרן בבית דין. (וי"א דאין צריך בית דין, ויכול לשומן ולקחתן באותן הדמים) (טור בשם ר"י והרא"ש):

ויותר בפירוט, מצא דבר שיש בו רוח חיים והרי הוא צריך להאכילו, אם היה דבר שעושה מלאכה ואוכל כמו פרה וסוס וחמור מטפל בהם י"ב חודש מיום המציאה ומשכירן ולוקח שכרן ומאכילן, ואם היה שכרן יותר על אכילתן הוי המותר להבעלים. וכן התרנגולת מוכר ביציהן ומאכילן כל י"ב חדש. ומכאן ואילך אמרו שם דמיהן ומניחן, ופירש רש"י שיעשה שומא בבית דין וימכרם ויניח המעות אצלו וישמרם עד שיבואו הבעלים. והרמב"ם מפרש שיעשה שומא על הדמים כמה הוא שוה והרי זה שלו ושל הבעלים בשותפות כדין כל השם מחבירו, וכשיבואו הבעלים יחלקו בהריוח, ואם יהיה הפסד יהיה גם כן לשניהם. וי"א שיכול לשומם אף בלא בית דין ונוטלן באותן הדמים לעצמו, דלא חשדינן למשיב אבידה שיעשה עולה בהשומא ולא דמי לפקדון [רא"ש]. וכתב ערוך השלחן דנראה דלשכור הבהמה למלאכה לכולי עלמא יכול לשוכרה לעצמו וכן ליקח הביצים

לעצמו, ולא נטריחו להשכיר ולמכור הביצים בכל יום. וכתב ערוך השלחן דבכל דבר שהמוצא צריך לטרוח בטיפול האבידה ויש לו היזק ע"י זה בעסקיו יכול לקבל שכר טרחתו, דשלו קודם:

מה יהא בדמים רבי טרפון אומר ישתמש בהן, לפיכך אם אבדו חייב באחריותן. רבי עקיבא אומר לא ישתמש בהן, לפיכך אם אבדו אין חייב באחריותן. [כ"ט ע"ב] ביד רחבה הוה ליה הנהו זוזי דיתמי, אתא לקמיה דרב יוסף, אמר ליה מהו לאשתמושי בגוייהו אמר ליה, הכי אמר רב יהודה אמר שמואל הלכה כרבי טרפון. אמר ליה אביי ולאן אתמר עלה, אמר רבי חלבו אמר רב הונא לא שנו אלא בדמי אבידה, הואיל וטרח בה, אבל מעות אבידה דלא טרח בהו לא. והני כמעות אבידה דמו. אמר ליה זיל, לא שבקו לי דאשרי לך.

ובשו"ע [שם סעיף כ"ה], מה יעשה בדמים, ינתנו למוצא ויש לו רשות להשתמש בהם; לפיכך אם נאנסו חייב לשלם, ואף על פי שלא נשתמש בהם, שכיון שיש לו רשות להשתמש בהם הרי הם אצלו כשאלה. במה דברים אמורים שיש לו רשות להשתמש בהם, בדמי אבידה, מפני שטרח להטפל בה. אבל אם מצא מעות, לא ישתמש בהם, לפיכך אם אבדו באונס פטור, שאינו עליהם לא כשומר שכר: הגה. וכבר נתבאר סעיף ט"ז דיש חולקין וסבירא להו דאינו אלא שומר חנם:

מי שהפקידו אצלו מעות יתומים לא ישתמש בהם לפיכך אין דינו אלא כשומר חנם [טור]. וכתב ערוך השלחן דנראה הטעם מפני שחששו אם ישתמש בהם יעכבם זמן ארוך מפני שאין לזה תובעים. והרמב"ם והש"ע השמיטו דין זה. וי"א דהמוצא מעות של יתומים לא יחזיר להם עד שיגדלו דלא הוי השבה מעליא לקטנים דכמקום שאינו משתמר דמי [נמק"י], ואם יש להם אפטרופוס יחזירם לו.

דף כ"ט ע"א

שומר אבידה. רבה אמר כשומר חנם, רב יוסף אמר כשומר שכר.

ולהלכה [שם סעיף ט"ז] כל זמן שהאבידה אצלו, אם נגנבה או אבדה חייב באחריותה כדין שומר שכר: הגה. וי"א דשומר אבידה אינו אלא שומר חנם (טור בשם ר"י והרא"ש). ועיין לעיל סימן ע"ב סעיף ב' כיצד נקטינן לענין משכון, והוא הדין כאן:

ובהרחבה, כל זמן שהאבידה אצלו אם נגנבה או נאבדה חייב באחריותה כדין שומר שכר, ואף על גב שאינו נוטל שכר ע"י וגם במקום שנוטל אינו נוטל רק כפי הפסדו שיש לו, מ"מ כיון שבשעה שעוסק בשמירתה הרי הוא עוסק במצוה, ואם בעת מעשה תבא לפניו מצוה אחרת שצריך להוציא ממון עליה יפטור ממנה דעוסק במצוה

פטור מן המצוה, נחשב זה כשכר. וי"א דשומר אבידה אין דינו אלא כש"ח משום דזה שכתבנו הוי מילתא דלא שכיחא. ודין זה הוי ספיקא דדינא [ש"ד]:

וכשרשאי למכור אותה לא מיבעיא דהוי שומר שכר אלא אפילו חייב באונסים כשואל, והטעם מפני שחז"ל אמרו מה יעשה בדמים יהיו אצל המוצא ורשאי להשתמש בהם משוי ליה השימוש כשואל ואם נאנסו מידו חייב לשלם, ואף על פי שעדיין לא נשתמש בהם, דכיון דיש לו רשות להשתמש בהם הרי המעות אצלו כשואלים. במה דברים אמורים שהתירו לו להשתמש בדמי אבידה שמכרה מפני שטרח להטפל בה, אבל אם מצא מעות כשצריך להחזירם לא ישתמש בהם, לפיכך אם נאבדו באונס פטור דאינו עליהם רק שומר שכר או שומר חנם. וי"א דזה שאמרנו דאע"פ שלא נשתמש בהם דינו כשואל אין זה רק לדעה ראשונה דבסתם אבידה דינו כשומר שכר, לכן על היתר התשמיש נתחייב כשואל, אבל להי"א דבסתם אבידה אינו אלא שומר חנם דיו שהיתר התשמיש יעשנו כשומר שכר. אמנם כשנשתמש בהם פשיטא דלכ"ע דינו כשואל [טור]:

ולכאורה תמוה מה שאמרנו לדעה ראשונה שהיתר התשמיש עושנו כשואל, והרי בסימן רצ"ב מבואר במפקיד מעות במקום שהנפקד מותר להשתמש בהם מ"מ קודם שהשתמש אין דינו אלא כש"ש. והתשובה היא משום דמעות פקדון תלוי בהמפקיד ליטלן בכל רגע מהנפקד, לכן אמדינן דעת הנפקד דאין רצונו לחייב את עצמו כשואל כל זמן שלא נשתמש בהם, דשמא אין רצונו להשתמש בהם כלל מפני שחושש שמא יבא המפקיד מיד ויקבלם. אבל במציאה שאינו יודע בעליה ויכול להיות שימשך הרבה זמן, אמדינן דעת המוצא שרצונו ללותן ולהתחייב באונסים [נמק"י]. ויש שתירצו דבאבידה דבלא"ה הוי שומר שכר, ממילא דהיתר התשמיש עושהו כשואל. משא"כ פקדון דבלא"ה הוא רק שומר חנם דיו שההיתר יעשנו לשומר שכר [בעל המאור], וזהו כהסברא שכתבנו לעיל.

דף כ"ט ע"ב

מצא ספרים קורא בהן אחד לשלשים יום, ואם אינו יודע לקרות גוללן. אבל לא ילמוד בהן בתחילה, ולא יקרא אחר עמו. מצא כסות מנערה אחד לשלשים יום, ושוטחה לצרכה, אבל לא לכבודו. כלי כסף וכלי נחושת משתמש בהן לצרכן, אבל לא לשחקן. כלי זהב וכלי זכוכית לא יגע בהן עד שיבוא אליהו. מצא שק או קופה וכל דבר שאין דרכו ליטול הרי זה לא יטול.

[לעיל כ"ז ע"א] שור דאפילו לגזית זנבו.

כללא דכל הסוגיא [עד ל' ע"א] הכריז ולא באו הבעלים תהא מונחת אצלו עד שיבא אליהו שנאמר ואם לא קרוב

אחיק אליך ולא ידעתו ואספתו אל תוך ביתך, ואינו זוכה בה דכיון שיש בה סימן יש לחוש בכל שעה שמא יבואו בעליו, וכל זמן שהאבידה אצלו חייב לטפל בה שלא תפסד וחייב להשביחה, כמו לגזוז הצאן, ואפילו גזית השור שהוא דבר מועט חייב לטפל בזה, וכתב ערוך השלחן דנראה דהוא דוקא אם דרך הבעלים לגזוז, דכתיב והשביתו לו, ודרשו חז"ל ראה היאך תשיבנו לו שלא יפסד ולכן בגזית השור אף שהוא דבר מועט מ"מ כשיגזזה יהיה בזה איזה שווי חייב לעשות כן וגם זה למדו חז"ל מקרא דשור. ובדפים לקמן מבואר בסוגי האבידות כיצד צריך לטפל בהם שלא יפסדו.

[שם סעיף י"ז] כל זמן שהיא אצלו, חייב להיטפל בה שלא תפסד; ולהשביחה, כגון לגזוז הצאן. ואפילו גזית זנב השור, שהוא דבר מועט, חייב ליטפל בו:

[סעיף י"ח] וצריך לבקרה ולבדקה כדי שלא תפסד. כיצד, מצא כסות של צמר מנערה אחת לשלשים יום. ולא ינערה במקל ולא בשני בני אדם; ושוטחה על גבי מטה לצרכה בלבד, אבל לא לצרכה ולצרכו. נזדמנו אורחים, לא ישטחנה בפניהם ואפילו לצורכה, שמא תגנב:

[סעיף י"ט] מצא כלי עץ, משתמש בהם לצורכן מעט, כדי שלא ירקבו. כלי נחשת, משתמש בהם בחמין, אבל לא ישים הכלי על גבי האור, מפני שמשחיקן. כלי כסף משתמש בהם בצונן, אבל לא בחמין, מפני שמשחירן. מצא מגריפות (פי' כלים שגורפין ומסירין בהם הדשן) וקרדומות (פירוש כלים שמבקעים בהם עצים), משתמש בהן ברך אבל לא בקשה, מפני שמפחיתן. מצא כלי זהב וכלי זכוכית וכסות של פשתן, הרי זה לא יגע בהן עד שיבא אליהו:

[סעיף כ'] מצא ספרים, קורא בהם אחת לשלשים יום. ואם אינו יודע לקרות, גוללן כל ל' יום. ולעולם לא ילמד בהם דבר שלא למד מעולם, ולא יקרא פרשה וישנה, ולא יקרא פרשה ויתרגם, ולא יפתח בו יותר משלושה דפין, ולא יהיו שנים קורין בשני ענינים, אבל קורין בענין אחד שנים דוקא, אבל לא שלשה:

[סעיף כ"א] מצא תפילין, שם דמיהן ומניחן עליו מיד, אם ירצה, שדבר מצוי הוא לקנות בכל שעה:

ויותר בהרחבה ופירוט, צריך לבקרה ולבודקה כדי שלא תפסד, כיצד מצא כסות של צמר מנערה אחת לשלשים יום ולא יותר מפני שמתקלקל [טור] ולא ינערה בשני בני אדם מפני שקורעין אותה אלא אחד ינער אותה, ולא ינערה במקל, ושל פשתן לא ינער כלל שהניעור קשה לה. ורש"י פירש להיפך, דשל פשתן ינער ושל צמר לא ינער, וזה תלוי לפי הבגדים לכל מקום ומקום כפי עשייתם [ערוך השלחן] ושוטחה על המטה רק אם הבגד צריך לזה ולא לצרכו, ואפילו כוונתו לצרכו ולצרכה ג"כ אין לשטוח

כדי שלא ישהנה על המטה יותר מצרכה, וכשנזדמנו לו אורחים לא ישטחנה בפניהם אפילו לצרכה שמא תגנב אא"כ מכיר אותם שאנשים כשרים הם:

מצא ספרים כעין ס"ת שלנו קורא בהם אחת לשלשים יום ואם אינו יודע לקרות גוללן כדי שלא יתעפשו ולעולם לא ילמד בהן דבר שלא למד לעולם מפני שבלימוד בפעם הראשון מתקלקל הספר, ולא יקרא פרשה וישנה אותה פעם אחרת ולא יקרא פרשה ויתרגמה מפני ששוהה הרבה בתרגומה, ולא יפתח בו יותר משלשה דפין ולא יהיו שנים קורין בה בשני ענינים אבל קורין בענין אחד ושלשה אסורין גם בענין אחד, וי"א להיפך דבשני ענינים קורים שנים ולא בענין אחד מפני שזה מושך אליו וזה מושך אליו ויקרעו, ובשני ענינים המקום מרווח להם ושלשה אסורין בכל ענין. ובכל זה ג"כ בספרים שלנו הדין כן. ואם אינו יודע לקרות פותחן על הרוח כדי שלא יתעפשו. וי"א דבספרים שלנו יכול ללמוד פעם אחת אף בדבר שלא למד מעולם, מפני שאין צריכים משמוש כל כך כבספרים שלהם העושים בגלילה [רמב"ן] ויש אומרים דכ"ז הוא בספרי תנ"ך, אבל גמרות ופוסקים שצריכים עיון רב אסור ללמוד בהם בכל ענין, ולא משמע כן מהראשונים. וכן הדין כשהפקיד ספרים אצל אחד שצריך לנהוג בהם כמו באבידה [שור]:

שמצא תפילין שם דמיהן ומשתמש בהם מיד אם ירצה מפני שדבר מצוי הוא לקנותם בכל שעה וגם יכול למכרם דלמה לו לשמרם כיון שמצוי לקנותם, ומזה מבואר דכל דבר המצוי לקנות א"צ לטפל בשמירתו ומוכרה [וכ"מ מנמק"], אבל י"א דזהו רק בתפילין אבל בשאר אבידות אדם חפץ בשלו יותר [רא"ש], וכ"מ מלשון הרמב"ם. [ואפשר דבזמנינו שאנשים רגילים לעשות את התפילין אצל אנשים מסוימים דוקא, הרי זה גם כן כדבר שאדם חפץ בשלו]. אמנם כשיש טיפול מרובה או שאפשר שתתקלקל בודאי יכול למכרם, ובהמה וסוס ודאי דנוח לו לאדם בבהמתו שמכירה ולימדה לרצונו [רש"י כ"ח: ד"ה כל דבר]:

מי שיש לו גרדי אומן בתוך ביתו ינער כסותו בכל יום.

כתב הבן יהוידע, י"ל למה נקיט אומן, יאמר גרדי סתם. ונ"ל דודאי הניעור אינו מאבדה לגמרי אלא רק עושה בה קרעים קטנים, מחמת שיתנתקו בה חוטים שהיו רכים מתחלתו, ולזה אמר גרדי אומן שיוכל לתקן אותם נקבים וקרעים קטנים, הנעשין בה ע"י הניעור, באופן שלא יהיה ניכר רושם מקום תקונם:

מי שהניח לו אביו מעות הרבה ורוצה לאבדן.

ואף שהוא בודאי בלשון מליצה, דהרי אין מי שרוצה לאבד ממנו מדעתו, אם כן צריך להבין למה נקטו חז"ל לשון כזו שמשמע שמותר לו לאדם לאבד את ממנו ולכן נתנו לו עצות אלו לאבד את ממנו בשלשה אופנים אלו,

ובודאי שאסור לאדם לאבד את ממנו מדעתו, והיה לו לנקוט לשון הלוכש כלי פשתן ומשתמש בכלי זכוכית ושוכר פועלים ואינו יושב עמם הרי זה מאבד מעותיו בידים. וכתב הבן יהוידע ליישב, דאיתא בכתובות [ס"ז ע"ב] רבן יוחנן בן זכאי היה יוצא מירושלים ופגע בריבה אחת שהיתה מלקטת שעורים מתוך גללים של בהמות הערביים מחמת רעבונה ועניותה, אמרה לו רבי פרנסני, אמר לה בתי בת מי את, אמרה לו בת נקדימון בן גוריון אני, אמר לה ממון של בית אביך היכן הלך, אמרה לו רבי לא כך מתלין מתלייא מלח ממון חסר, אמר לה ממון של בית חמיך היכן הלך, אמר לו בא זה ואבד זה וכו', ע"ש. נמצא יש ממון שנגזר עליו שיאבד, ואם יתערב עם ממון טוב הנה הוא מאבד גם ממון הטוב, ולכן תמצא יש בני אדם עשירים ונתקיים בידם עושרם כמה שנים, ואחר כך ירשו ממון מן אבותם, ונתערב ממון הירושה לממון שלהם, ואם נגזר מן השמים על אותו ממון שנפל להם בירושה שיאבד, הן מחמת שהיה בו גזל ורבות וכיוצא הן מחמת שבעליו לא עשו ממנו צדקה, על כן אחר שנפל לבנים בירושה ונתערב עם ממון שלהם שהיה נקי, הנה בעתה יבא זה ויאבד את זה, וכמו שאמרה אותה ריבה לרבן יוחנן בן זכאי:

והנה בכהאי גונא משתעו רבנן במאמר זה כאן, מי שהניח לו אביו מעות שהוא חושש מהם פן נגזר עליהם שיאבדו, מחמת שראה שיש בהם סיבות המחייבות בכך, ולכן אינו רוצה לערב אותם עם עושר שלו שהיה מכבר, דחושש פן יבא זה ויאבד את זה, ואינו רוצה להקדישם או לתתם במתנה לאחרים, כי הוא רוצה שיהיה לו הנאה מהם ויבלה אותם בהנאת עצמו. לזה נתנו לו עצה בשלשה דברים אלו שיוציא אותם בהם, ונמצא ממון זה כלה ע"י הנאת עצמו במהרה, ואז אחר כך יעסוק בממון של העיקרי, שהוא נקי בלא תערובת ממון זה שכבר נאבד. אי נמי איירי באדם שיש לו בנים רעים, כולם עושים מעשה רשע בממונם, והוא יש לו ממון שבא לו בירושה מאביו, שזה הממון הוא ידוע אצל בניו, ואינו יכול להעלימו מהם, וגם אם יקדישהו או יתנו במתנה לאחרים, יקפידו בניו ויעשו בו רעה, ולכן נתנו לו עצה בשלשה דברים כדי שיכלה הממון, ולא יגיע ליד בניו לעשות בו עבירות חמורות:

דף ל' ע"א

בתורי דנפיש פסדיהו.

כתב הבן יהוידע, דיש לפרש פסידא דתורי בענין אחר [דלא כרש"י], כי השוורים דרכם לנגח ולהזיק, ואם הפועלים אין משגיחים עליהם לעשות שמירה להם, אפשר שיגיהו ויזיקו ויתחייבו הבעלים בדיני נזקין, שאפשר לבא דבר זה לידי הפסד גדול:

מצא שק או קופה וכל דבר שאין דרכו ליטול הרי זה לא יטול. מנהני מילי דתנו רבנן והתעלמת פעמים שאתה מתעלם, ופעמים שאי אתה מתעלם.

[ע"ב] אמר רבה הכישה חייב בה. וכו' איבעיא להו דרכו להחזיר בשדה ואין דרכו להחזיר בעיר, מהו וכו' תיקו. אמר רבא כל שבשלו מחזיר בשל חבירו נמי מחזיר, וכל שבשלו פורק וטוען בשל חבירו נמי פורק וטוען וכו' רבי ישמעאל ברבי יוסי לפנים משורת הדין הוא דעבד.

ובשולחן ערוך [חושן משפט סימן רס"ג] [סעיף א'] מצא שק או קופה, אם היה חכם או זקן מכובד שאין דרכו ליטול כלים אלו בידו, אינו חייב ליטפל בהם. ואומד דעתו, אילו היו שלו אם היה מחזירן לעצמו, כך חייב להחזיר של חברו; ואם לא היה מוחל על כבודו אפילו היו שלו, כך בשל חבירו אינו חייב להחזיר.

[סעיף ב'] היה דרכו להחזיר כלים כאלו בשדה ואין דרכו להחזירן בעיר, ומצאן בעיר, אינו חייב להחזיר. מצאם בשדה, חייב להחזיר עד שיגיעו לרשות הבעלים, ואף על פי שהרי נכנס בהם לעיר ואין דרכו בכך. [וי"א דלא יחזיר בעיר, אלא יכניס מן השדה לעיר ויניחנה] (טור בשם הרא"ש). וכן אם מצא בהמה והכישה, נתחייב ליטפל בה ולהחזירה אף על פי שאינה לפי כבודו, שהרי התחיל במצוה.

[סעיף ג'] ההולך בדרך הטוב והישר ועושה לפנים משורת הדין, מחזיר את האבידה בכל מקום ואף על פי שאינה לפי כבודו. הגה: ויש חולקין ואוסרין להחזיר, הואיל ואינו לפי כבודו, אלא אם רוצה ליכנס לפנים מן השורה ישלם מכיסו (טור בשם הרא"ש סי' רע"ב).

ומה שאמר אם הכישה נתחייב בה, הוא מפני שהרגילה לזוז ממקומה ותוכל לברוח עוד להלאה ויגרום יותר חיזוק, אבל אבידה דלאו בעלי חיים לית לן בה. וי"א דאפילו באבידה דלאו בעלי חיים כיון שהתחיל במצוה חייב לגומרה [נמק"י בשם רש"י והרמב"ם]. וכתב ערוך השולחן דנראה דבעלי חיים אפילו לא היתה כוונתו להשיבה כיון שהזיזה ממקומו חייב להחזירה, ובשאר דברים אינו חייב זולת אם היה דעתו להשבה, וטעמא רבה יש בזה, דהא התורה לא פטרתו רק מלאו דלא תוכל להתעלם, וזה הלאו הוא כשלא התחיל עדיין כמ"ש בריש סימן רנ"ט, ומשהתחיל בה נתחייב בעשה דהשב תשיבם ומזה לא פטרתו התורה:

אם היה דרכו להחזיר כלים כאלו בשדה ולא בעיר אם מצאן בעיר אינו חייב להחזיר ואם מצאן בשדה יש ספק אי אמרינן כיון דאין דרכו בעיר אינו מחוייב כלל, או דילמא כיון דבשדה מחוייב להתחיל וכיון שהתחיל בשדה חייב להחזירה לביתו, ופסק הרמב"ם שם לחומרא שחייב להחזירה לגמרי, וי"א דאינו חייב להתחיל בה [ב"י

להרא"ש]. וי"א שחייב להחזירה עד העיר ויניחנה ובוזה לא שייך לומר בבעלי חיים כיון שהרגילה לזוז ממקומה תברח, דאדרבא הא הולכה למקום המשתמר יותר מבשדה [רא"ש להר"ף] והעיקר כדעת הרמב"ם [הגר"א]:

יחייב ליה פלגא דזוזא ואפקרא.

הקשו התוספות, והא בעינן שני עדים שיעידו על ההפקר, ואם היו עוד שנים אם כן למה הוצרך רבי ישמעאל לכך, יטענו אותו השנים. ופירש הרא"ש, הביאו בשיטה מקובצת, דהיה משוי גדול שצריך לשלשתם להטעינו, וכתב הבן יהוידע דנראה דוחק. וכתב הוא כמה אופנים דיהיה כנ"ל, דהיו עדים ומאידך גיסא לא יוכלו לטעון, דאפשר היו שניים חולים בידם או זקנים מופלגים בזקנה, שאינם יכולים להטעין כלל, ולכך הוצרך לרבי ישמעאל דוקא. אי נמי היו שנים שרוכבין על פרדות, או שאר בהמות קשים מאד שמורדין, אם אין תופשים אותם, ואם ירדו מהם כדי להטעינו ימרדו הבהמות ויברחו. אי נמי היו שנים יושבים תוך ארמון סגור עליהם, והמפתח ביד אחר, שהם שומעין ורואין כל זה מן החלון, או מן הגג ומעידים על ההפקר, אך אין יכולים להטעינו כי הם בפנים, והפתח של הארמון סגור עליהם. ועוד נ"ל שהיו עוברים שנים שהיו גם כן נושאים משוי גדול עליהם, דאין יכולים להטעינו, אלא עד שישליכו המשוי מעליהם, ואחר כך מי יטעון אותם, אך על ההפקר יכולים להעיד, כי שומעים ההפקר בעוד המשוי עליהם. אי נמי יש לומר, דהיו שם בני אדם, ולא חשו על קיום מצוה זו:

והודעת להם זה בית חייהם.

כתב הבן יהוידע, קשה דהוה ליה למימר זה חייהם, ומהו בית דקאמר כאן. ונ"ל על פי מ"ש בשם מהר"ד ז"ל, מה ענין דברים אלו הכא בדברי יתרו שבא לתת עצה למנות דיינים, ופירש הענין שנתן עצה בדברים אלו, כדי למעט התביעות ודין ודברים מביניהם, דמנהגו של עולם הבטלנים שאין להם עסק מתעוררים לעשות תביעות ודין ודברים זה עם זה, ועל דבר קל יעשו מריבה ודין ודברים, כי בטלנים הם, וממציאים להם דברים לעסוק בהם, הן מצד נזקין הן מצד חירופים וכיוצא, ועל כן אע"פ שימנה להם דיינים הרבה, לא יספיקו לדון את דיניהם, אך אם הם בעלי מלאכות, קשה להם לפנות ממלאכתם כדי לעסוק בדינא ודיינא, ולכן אפילו אם יש לזה שהוא בעל מלאכה טענה לתבוע את חבירו בדין, מוחל ואינו תובע, ולכן יעץ אותו שיצוים לעסוק באומנות, ולא יהיו בטלנים, ועל ידי כך יתמעטו תביעות שלהם בפני הדיינים, ויספיקו להם הדיינים שממנה עליהם, עד כאן דבריו בתוספת קצת. ובוזה מובן מ"ש בית חייהם, כי בית קאי על החנות ומקום שעושה בו האומנות, שאינו יכול לזוז ממנו כדי שילך לבית דין, ועל ידי כך תתמעט התביעות שלהם בפני בית דין:

ומ"ש את הדרך זו גמילות חסדים, גם זה שייך לענין זה של מינוי הדיינים, כי מי שדרכו לעשות גמילות חסדים יהיה טבעו ומנהגו להיותו ותרן, ואינו אומר יקוב הדין את ההר, אלא מוותר ומוחל על ממונו, ולכן תתמעט התביעות בפני הדיינים. ומ"ש ילכו זו ביקור חולים, בה זו קבורה, כי העוסק בדברים כאלו יהיה בעיני עולם הזה וקניינו הבל בזכרו יום המיתה, וכמ"ש [קהלת ז' ב'] והחי יתן אל לבו, ולכן לא יהיה להוט כל כך לעשות תביעות ודין ודברים בעבור ממון, או בעבור חירופים וגדופים וכיוצא וימעט בתביעות אלו, ולכן יספיקו הדיינים לדון עם רב.

מעשה באדם אחד, דהשכן שלו היה בונה ביתו, ועשה עמו הרבה דברים שלא כדין, הן בגניבה שגנב מן עובי הכותל שלו והכניס לביתו, הן מה שהכביד על כותל, הן מה שעשה בית הכסא למעלה אצל כותל שלו ומזיק לו, וכן כיוצא בזה חטא לו בנזקי שכנים, וזה לא היה בביתו, ולא ידע מכל זה כדי למנעו, וכאשר בא לביתו וראה נזקין שעשה לו וגם גניבה שגנב מעובי הכותל שלו והכניס לביתו, חרה לו עד מאד והלך לקבול בבית דין, ואחר שיצא לקבול בבית דין, ולהביא שמש בית דין להזמין את חבריו בדין, חזר לביתו ריקם, אמרה לו אשתו איה הוא שמש בית דין, ולמה לא קבלת בבית דין כאשר אמרת, ויאמר אחר שיצאתי קודם שנכנסתי לבית דין הדרי בי, אמרה לו למה, ויאמר עתה בהילוכו פגע באדון גביר אחד עצום שהיו מוליכין אותו לקברו, וזה הגביר בנה לו מקרוב בית אחד גדול ורחב ידיים כבית המלך, וארבע שנים עוסק בבנינו, ועתה קודם שישב בו נפטר ומוליכין אותו לקבר, אמה רוחב על שלש אמות אורך, ושוכב בתוך העפר, ואם כן אמרתי למה אתקוטט ואריב בשביל הבית הזה שאינו שלי, כי בתים של עולם הזה וקניינם הבל, ועיקר הבתים והקניינים הם של עולם הבא. נמצא מן המבקרים חולים ועוסקים בצרכי קבורה, יעלה תועלת שיתמעטו תביעותיהם ודין ודברים שלהם בממון וקניינים של עולם הזה, וכיון דמתמעטים תביעותיהם, יספיקו הדיינים אשר ימנה אותם לעם רב:

אלא אימא שהעמידו דיניהם על דין תורה, ולא עבדו לפנים משורת הדין.

כתב הבן יהוידע, קשה, וכי בשביל שלא נהגו במידת חסידות תחרב ירושלים, ולמה אינו תולה החורבן בעבירות חמורות שהיה בידם, וכבר צווחו קמאי בזה. ונ"ל דאמרו רז"ל [ברכות כ' ב'] אמרו מלאכי השרת לפני הקב"ה, כתיב אשר לא ישא פנים, וכתיב ישא ה' פניו אליך, אמר להם אני כתבתי בתורה ואכלת ושבעת וברכת, והם דקדקו על עצמן עד כזית, נמצא ישראל אם יעשו לפנים משורת הדין אז מדה כנגד מדה, יעשה הקב"ה עמהם לפנים משורת הדין, ואין מענישם כפי חיובם על עבירות שבידם. ולכן כיון דלא עבדו לפנים משורת הדין, חרבה ירושלים על עבירות חמורות שבידם, וכמדומה לי דכיוצא בזה תירצו בספרי הראשנים ז"ל:

והא דלא עבד רבי ישמעאל ברבי יוסי לפנים משורת הדין לטוענו, נראה דחש פן הרואה יחשוב שהוא עושה כן משורת הדין ויקבע הלכה כן. אי נמי חש פן בכהאי גוונא נחשב בכלל כל הפטור מן הדבר ועושהו נקרא הדיוט, דנותן ממון לפנים משורת הדין לחוד, ודבר זה לחוד וק"ל:

דיני פריקה וטעינה יבוארו אי"ה לקמן דף ל"ב.

אי זו היא אבידה מצא חמור או פרה רועין בדרך אין זו אבידה, חמור וכליו הפוכין, פרה רצה בין הכרמים הרי זו אבידה. החזירה וברחה, החזירה וברחה, אפילו ארבעה וחמישה פעמים חייב להחזירה, שנאמר השב תשיבם.

ובשו"ע [חושן משפט סימן רס"א סעיף א'] מצא חמור או פרה רועים בדרך ביום, אין זה אבידה. בלילה, (או אם רואה חמור וכליו הפוכין) (טור), ה"ז אבידה. בפנות היום ובנשף, אם ראה אותם שלשה ימים זה אחר זה הרי זו אבידה ונוטל ומכריז:

[סעיף ב'] ראה פרה רצה בדרך, אם פניה כלפי העיר אין זו אבידה, כלפי השדה ה"ז אבידה. מצאה רועה בין הכרמים, חייב להחזיר משום אבידת קרקע. לפיכך אם היו הכרמים של עובד כוכבים, אינה אבידה ואינו חייב להחזיר. ואם חשש שמא יהרגנה העו"ג כשימצאנה, מפני שהפסידה הכרם, ה"ז אבידה ונוטל ומכריז (וה"ה במקום שפורעין קנס מבהמות שרועין בשדות אחרים) (ר' ירוחם נ"ב):

[סעיף ג'] מצא פרה ב רשות הרבים, אם עומדת ב רשות הרבים חייב להחזירה. היתה רועה בעשבים או שהיתה ברפת שאינה משתמרת ואינה מאבדת, לא יגע בה, שאין זו אבידה: הגה - וי"א שאם הרפת חוץ לתחום, חייב להחזירה (טור וכ"כ הרא"ש). מיהו נ"ל דהכל לפי הענין, ואף הסברא הראשונה מודה אם הוא בענין שאינה משומרת:

[סעיף ד'] המאבד ממונו לדעת אין נזקקין לו. כיצד, הניח פרתו ברפת שאין לה דלת, ולא קשרה, והלך לו (וי"א דרפת לא מקרי אבידה מדעת וחייב להחזירה) (טור). השליך כיסו ברשות הרבים והלך לו, ה"ז איבד ממונו לדעתו, ואע"פ שאסור לרואה דבר זה ליטול לעצמו, אינו זקוק להחזיר, שנאמר אשר תאבד (דברים כב, ג), פרט למאבד לדעתו. (וי"א דאבידה מדעת הוי הפקר וכל הקודם זכה) (טור):

וכתב ערוך השולחן, ובמדינתנו מניחים הסוסים והבהמות בהכפרים לרעות כל הלילה על השדות בקיץ מחוץ לכפר ולכן אסור ליגע בהן כלל של דבר שדבר זה תלוי לפי ראות עיני המוצא ולפי מנהג המדינה:

המאבד ממונו וחפציו לדעת אין נזקקין לו להשיבו כיון שהוא עצמו אינו חס על ממונו. כיצד ראה שאחד הניח פרתו או סוסו ברפת שאין לה דלת ולא קשרה והלך לו או השליך כיסו ברחוב והלך לו ה"ז מאבד ממון לדעת, ואף שאסור להרואה ליטלן דהא לא הפקיר אותן אלא שלא שמרן כראוי, מ"מ להחזירן ג"כ אינו זקוק שנאמר אשר תאבד פרט למאבד. וי"א דרפת כזו לא מקרי אבידה מדעת שהרי הרבה אנשים עושים כן, ולכן אם יש חשש שתאבד חייב להחזירה, ובמקום שיש אבידה גמורה מדעת כמו המשליך כיסו לרה"ר, י"א דהוי הפקר וכל הקודם זכה דבודאי הפקירן בלבו והפקר בלב הוי הפקר [ש"ד], אבל במה שלא חשש לשמור כראוי כגון שמסר מעות או חפצים לקטנים וכה"ג או שהעמיד בהמותיו במקום שאינו משתמר כלל, נהי דאין המוצא חייב בהשבתן מ"מ אין זה הפקר, ואדרבא אם נטלן לידו מחוייב בשמירתן.

היה בטל מסלע לא יאמר לו תן לי סלע, אלא נותן לו שכרו כפועל. אם יש שם בית דין מתנה בפני בית דין, אם אין שם בית דין בפני מי יתנה שלו קודם.

ובשו"ע חושן משפט [סימן רס"ה סעיף א'] הרואה אבידה חייב להחזיר בחנם, אם הוא בטל. אבל אם היה עוסק במלאכה ובטל ממלאכתו ששוה דינר, והחזיר אבדה ששוה מאה דינר, לא יאמר לו תן לי דינר שהפסדת, אלא נותן לו שכרו כפועל בטל שיבטל מאותה מלאכה שהיה עוסק:

[סעיף ב'] הגה. ויש מפרשים כפועל בטל כפי מה שרוצה לבטל ולהתעסק בהשבתה, כגון שהיה עוסק במלאכה שנותנין עליה ד' דינרין, ואם היה בטל לגמרי נוטל דינר, ולהתעסק בהשבתה נוטל שני דינרין, צריך ליתן ב' דינרין, אע"פ שמגיע לו דינר בשכר ההשבה. ואם שכר ההשבה הוא יותר ממלאכתו, א"צ ליתן לו רק כדי שכר מלאכתו. והא דמותר ליקח שכר השבה, היינו שאין הבעלים שם ועשה מעצמו והשיב, אבל אם שם הבעלים ולא התנה, איהו דאפסיד אנפשיה ואין לו אלא כפועל בטל לגמרי, ולא מה שהיה נוטל לטרוח בהשבתה (טור). ואם התנה עם הבעלים או בפני בית דין שיטול מה שיפסיד, והרשוהו, ה"ז נוטל. (וצריך להשיב, מאחר שרוצין לשלם דמי הפסדו, וגם הם מחוייבים ליתן לו כל מה שפסקו, אפילו אם פסקו לו יותר מן הראוי) (טור). ואם אין שם בעלים ולא בית דין, שלו קודם:

הרואה אבידה חייב להחזיר בחנם אם הוא בטל ממלאכה, אבל אם הוא עוסק במלאכתו אינו מחוייב לבטל ממלאכתו ולהשיב בחנם, מיהו אם היה עוסק במלאכה ובטל את מלאכתו והחזיר האבידה א"צ בעל האבידה לשלם לו כפי שכר המלאכה שהפסיד אלא אמרו [ל' ע"ב] שמשלם לו כפועל בטל של אותה מלאכה

דבטיל מינה. וביאור הדברים, כגון שבמלאכתו היה מרויח באותה העת דינר ונתבטל ממלאכתו בחזרת האבידה ששוה האבידה הרבה יותר, מ"מ א"צ לשלם לו הדינר שהפסיד, אלא נותן לו שכרו כפי שהיה נוטל בעד עת מלאכתו שמרויח דינר אם לא יצטרך לעמול בהמלאכה ושישב בטל, ואם היה נוטל חצי דינר אין לו אלא חצי דינר, דהא בהשבת האבידה אין בה עמל ויגיעה כבמלאכה. ולפ"ז אינו נוטל בעד ההשבה כלל אלא לפי ביטול המלאכה, ואף על גב דגם בהשבה יש קצת טירחא מ"מ אין לחשוב שכר בעד זה דהא התורה חייבתו בטירחת השבת אבידה:

וי"א דה"פ, דמחשבין גם טרחת ההשבה, ופירושו דכפועל בטל הוא כמה היה רוצה לבטל ממלאכתו ולעסוק בהשבתה, כגון שהיה עוסק במלאכה שנותנים עליה ב' דינרים ואם היה בטל לגמרי היה מפחית ג' חלקים ריוח ולא היה נוטל רק דינר, ואם היו אומרים לו לעסוק במלאכה קלה כהשבת אבידה היה נוטל שני דינרין, צריך ליתן לו שני דינרין, ואין זה שכר השבת אבידה, דהא אדרבה מפסיד ממלאכתו, ורק אמדינן במה שאינו מתאמץ במלאכתו. ואם שכר טרחת ההשבה הוא יותר ממלאכתו א"צ ליתן לו רק כפי שכר המלאכה, דאין לו להרויח מפני ההשבה.

ויש מפרשים כפועל בטל דהכי פירושו, דפעמים שהמלאכה בעיר מועטת והפועלים בטלים ובאותו זמן נשכרים בזול, ופעמים שיש מלאכה מרובה והמלאכה ביוקר, ואם החזיר זה את האבידה בעת שנשכרים ביוקר ונשתתה בהחזרתה כדי שהיה מרויח סלע לא יתן לו סלע אלא נותן לו כהעת שהמלאכה מועטת [רשב"א בשם ראשונים], וטעם הדבר דהא התורה חייבתו בהשבתה אלא שאין לו להפסיד משלו, וזה דרשינן מאפס כי לא יהיה בך אביון, וכיון שזה האיש רגיל גם ליטול כשער הזול הרי נתקיים בו מקרא זה [ערוך השלחן].

דף ל"א ע"א

אמר רבא לכל אבידת אחיך לרבות אבידת קרקע.

ובשו"ע [חושן משפט סימן רנ"ט סעיף ט'] אבידת קרקע גם כן חייב להשיב, שאם ראה מים באים לשטוף שדה חברו חייב לגדור בפניהם כדי להציל:

והוסיף ערוך השולחן, וכן בכל עניני הפסד שיכול להיות אצל חברו וביכולתו למנוע ההיזק חייב למנוע ואם לא עשה כן עובר בעשה דהשב תשיבם ובלא תעשה דלא תוכל להתעלם:

תשיבם אין לי אלא לביתו, לגינתו ולחורבתו מגין תלמוד לומר תשיבם מכל מקום. היכי דמי אי דמינטרא - פשיטא, אי דלא מינטרא אמאי לעולם דמינטרא, והא

קא משמע לן דלא בעינן דעת בעלים. וכדרכי אלעזר, דאמר הכל צריכין דעת בעלים, חוץ מהשבת אבידה, שהתורה ריבתה השבות הרבה.

ובשו"ע [חושן משפט סימן רס"ז סעיף א'] חייב לטפל באבידה עד שיחזירנה לרשות בעליה במקום המשתמר. אבל אם החזירה למקום שאינו משתמר, כגון גנה וחורבה ואבדה משם חייב באחריותה. החזיר את האבידה בשחרית למקום שהבעלים נכנסים ויוצאים שם בשחרית, אינו חייב לטפל בה שהרי הבעלים רואים אותה אף על פי שאינו מקום המשתמר. אבל בבעלי חיים, לעולם חייב לטפל בה עד שיכניסנה לרשות הבעלים המשתמרת, ואינו צריך דעת בעלים. ראה בהמה שברחה מן הדיר, והחזירה למקומה, הרי זה קיים המצוה ואינו צריך דעת בעלים:

ובביאור יותר, כיצד מצות השבת אבידה, אם הוא מכיר את בעל האבידה מטפל בה עד שיגיענה לידו, ואפילו לא מסר לידו ממש אלא שהחזירה לגינתו או לחורבתו המשתמרת מגנבים ושלא תברח משם יצא בזה ידי חובת השבת אבידה אף שלא ידעו הבעלים מההשבה, ואף על גב דבשומר ובגנב ובגזלן מחוייב למסור לידי הבעלים דוקא, באבידה רבתה התורה השבות הרבה שנאמר [דברים כב, א] השב תשיבם אפילו השבה שלא מדעת אם הוא רק מקום המשתמר. אבל אם החזירה למקום שאינו משתמר כגון גינה וחורבה שאינה משתמרת ונאבדה משם חייב באחריותה. ואם החזיר למקום שאינו משתמר והבעלים רגילים ליכנס וליצא שם אינו חייב לטפל בה עוד שהרי הבעלים יראוה. ודוקא בזמן שדרך הבעלים לצאת ולראות כמו בשחרית, אבל בצהרים אין מדרך לצאת ולראות דכל אחד טרוד אז במלאכתו, ואפילו בשחרית אין זה רק באבידה שאינה בעל חי, אבל בבעלי חיים לעולם חייב לטפל בה עד שיחזירנה לרשות הבעלים המשתמרת וא"צ דעת בעלים, אבל למקום שאינו משתמר אף שדרך הבעלים לצאת לשם אינה השבה דעד שיצאו הבעלים תברח כיון שמלומדת לצאת:

הוכח תוכיח מכל מקום.

הנה למאן דאמר דברה תורה כלשון בני אדם, אין הקטן חייב להוכיח, אך מאן דאמר לית ליה דברה תורה כלשון בני אדם חייב כל אדם להוכיח. ובזה פרשתי בס"ד רמז הכתוב במשלי [ה' ד'] מ"ש התורה אליכם אישים אקרא וקולי אל בני אדם, הבינו פתאים ערמה וכסילים הבינו לב, פירוש, אליכם אישים אקרא, כל מין

אנשים הן קטנים הן גדולים, ומה אקרא הנה קולי אל בני אדם, קרי בה אל בפת"ח תחת אות אל"ף, פירוש לא ידמה לבני אדם ואיננו בני אדם לדבר לשון כפול, ועל כן צריך שתוכיחו בלי שום תפונה וזהו הבינו פתאים ערמה וכסילים הבינו לב:

דף ל"א ע"ב

אין לי אלא מתנה מרובה, מתנה מועטת מנין תלמוד לומר פתוח תפתח מכל מקום.

מקשים למאי הוצרך לרבות מתנה מועטת, דאם חייב במרובה כל שכן דחייב במועטת. וכתב הבן יהוידע לבאר על פי מ"ש בזוהר הקדוש פרשת בשלח דף ס"א ע"ב, מסכנא אעבר קמיה דרבי יצחק, והוה בידה פלג מעה דכסף, אמר ליה לרבי יצחק אשלים לי ולבנאי ולבנתאי נפשאי, אמר ליה ואיך אשלים נפשאי, דהא לא אשתכח גבי בר פלג מעה, אמר ליה בהא אשלימנא בפלג אחרא דאית גבאי, אפקיה ויהביה ליה, אחזיאו ליה בחלמיה דהוה אעבר בשפתא דימא רבא ובעאן למשדיה בגויה, חמא לרבי שמעון דהוה אושיט ידוי לקבליה. ואיתי ההוא מסכנא ואפקיה ויהביה בידוי דרבי שמעון, ואשתזיב, כד אתער נפל בפומיה האי קרא אשרי משכיל אל דל ביום רעה ימלטהו ה'. עכ"ל. ועל זה אצטרך קרא לרבות מתנה מועטת, כגון האי דלא אשתכח לגביה אלא פלג מעה, ואין זה מספיק להחיות לעני, שמא יאמר אדם למאי נפקא מינה אתן זה פלג מעה, דאין בו תועלת, וכמו דסלקא דעתיה דרבי יצחק מעיקרא, לכך הוצרך לרבות אפילו מתנה מועטת בכחאי גונא חייב ליתן, דאפשר מתנה מועטת זו תצטרף עם המעט שבידו, ויהיה בה שיעור מספיק ומועיל:

ועוד נ"ל מה דהוצרך הכתוב לרבות מתנה מועטת משום דקיימא לן במתניתין [פאה פ"ה] מי שיש לו מאתים זוז לא יטול מן הצדקה, וסימן לדבר צדקה גימטריא קצ"ט, ולפי זה אם יבא עני לבקש צדקה, ויש לזה האדם רק זוז אחד דוקא, אשר לבדו אין בו כדי שביעה, יתכן יאמר האדם טוב שלא אתן מתנה מועטת זאת לזה העני דשמא זה יש לו קצ"ט זוז, ועתה בזה הזוז שאתן לו אני מפסידו שלא יוכל לקבל צדקה מרובה מאחרים, על כן טוב שלא אתן לו הזוז כדי שיוכל לקבל צדקה מרובה בבת אחת, כי מי שיש לו קצ"ט זוז יכול לקבל בבת אחת אפילו אלף זוז, ועל כן הוצרך קרא לרבות מתנה מועטת, דאפילו בכחאי גונא תתן את הנמצא בידך מכל מקום: